

[Undervisningsministeren.]

ger muligheden for at skabe en yderligere udbygning af centertanken i form af fælles administration, bedre samarbejds- og kommunikationsmuligheder, vil jeg meget gerne tage op til drøftelse med udvalget. Jeg må måske i denne forbindelse erindre om, at planlægningsrådet for de højere uddannelser jo netop i disse måneder arbejder med drøftelser og udkast til mulige samarbejdsformer og organisationsformer i en sådan centeropbygning.

Hr. Stæhr Johansen nævnte spørgsmålet, der knytter sig til motorvejens indføring til København, Søringslinjen eller Forumlinjen. Jeg skal gerne over for udvalget nærmere redegøre for de undersøgelser, der er foretaget i den forbindelse, men jeg tror at kunne sige, at Panuminstituttet vil kunne virkeliggøres efter de foreliggende planer uden væsentlige ændringer, uanset om man måtte vælge Søringen eller Forumlinjen. Det er de resultater, vi er kommet til ved forhandlinger om det og også ved forhandlinger med vejdirektoratet. Der kan blive tale om, at en udkørsel til Nørre Allé ikke vil kunne etableres, hvis Forumlinjen skulle gennemføres, men i det allervæsentligste skulle hverken den ene eller den anden af disse linjeføringer kunne genere opførelsen af Panuminstituttet efter de lagte planer; men jeg skal gerne over for udvalget give yderligere oplysninger og fremskaffe yderligere oplysninger, hvis det måtte ønskes.

Hermed tror jeg jeg har besvaret de spørgsmål, som er stillet her ved første behandling. Jeg skal endnu en gang takke for den modtagelse, lovforslaget har fået, og jeg skal bidrage mit til, at man under udvalgsarbejdet kan få alle de oplysninger, man måtte ønske før den endelige stillingtagen.

Hermed sluttede forhandlingen.

Lovforslagets overgang til anden behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden: Efter de faldne udtalelser foreslår jeg, at lovforslaget henvises til et udvalg på 17 medlemmer. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til lov om uddannelsesstøtte.

(Lovforslaget (nr. 114) findes i tillæg A. sp. 2021, fremsættelsen i tidenden sp. 2499).

Formanden: Sammen med denne sag foretages den følgende sag på dagsordenen, nemlig:

Første behandling af forslag til lov om støtte til uddannelse [af Kjær Rasmussen og Sigsgaard].

(Lovforslaget (nr. 119) findes i tillæg A. sp. 2193, fremsættelsen i tidenden sp. 2655).

Lovforslagene sattes til forhandling.

Undervisningsministeren (Helge Larsen): Det lovforslag, som er fremsat af hr. Kjær Rasmussen og hr. Sigsgaard, er jo en fremsættelse af et forslag, vi havde til behandling i marts eller april måned 1969. Jeg gjorde dengang nogle bemærkninger om det og kan her henvise til de bemærkninger, jeg gjorde dengang. Jeg finder, at der i dette lovforslag ligger principper, som jeg ikke kan være enig i, og det har økonomiske konsekvenser, som forslagsstillerne selv beregner til 5-6 milliarder kr. i årlige udgifter. Det er beløb af en størrelsesorden, som jeg betragter som ganske urealistisk, og et lovforslag, som jeg ikke kan anbefale.

Knud Nielsen: Undervisningsministeren er forfatter til dagens kronik i Politiken om „Lige adgang til uddannelse“. I denne kronik taler undervisningsministeren om den store betydning, der må tillægges de miljømæssige og geografiske hindringer for lige adgang til uddannelse, og konklusionen er, jeg citerer:

„Den lige adgang til uddannelse er måske mere end noget andet et spørgsmål om at sikre børnene den rigtige start i skolen.“

Jeg er ikke uenig med ministeren i, at miljømæssige og geografiske hindringer for lige adgang til uddannelse er af overordentlig stor betydning, og at vi må træffe foranstaltninger til også at rydde disse hindringer af vejen.

En del af de geografiske hindringer kan

[Knuud Nielsen.]

f. eks. ryddes af vejen ved placeringen af universitetscentre, et spørgsmål, som undervisningsministeren har fremlagt et lovforslag om, og i forbindelse med behandlingen af dette lovforslag hører vi meget gerne om ministerens tanker om den geografiske skævhed i uddannelsesmulighederne, for det må jo betyde, at ministeren vil foretage en anden prioritering af universitetscentrenes placering end den, der er fremsat forslag om.

Ministeren behandler i kronikken alt muligt andet end netop det spørgsmål, der er på tapetet i dag, den økonomiske side af sagen. Ministeren snakker udenom. Jeg håber ikke, at denne kronik vil være retningssgivende for debatten i dag, og det har da forhåbentlig heller ikke været ministerens tanke med kronikken. Jeg vil tro, at dens fremkomst på dette tidspunkt er ganske tilfældig.

Vi har nu to lovforslag om uddannelsesstøttelove til behandling. Det ene forslag hævdes at repræsentere den af undervisningsministeren længe bebudede reform af uddannelsesstøtten. Det er et lovforslag, der har været længe undervejs, fødselsprocessen har været langvarig, vel 15 måneder fra det tidspunkt, hvor von Eyben-udvalgets betænkning forelå. Det er så åbenbart kommet til verden under store veer og store vanskeligheder, og jeg må bedrøve undervisningsministeren med, at nogle vil betegne resultatet som et misfoster, andre vil betegne det som et meget sølle bitte kræ, og andre igen vil sige, at det er et illusionsnummer. Jeg er tilbøjelig til at give de sidste ret.

For at sætte tingene lidt i relief vil det være naturligt at trække de beløb frem, som det skønsmæssigt vil koste at realisere de forslag, der er fremsat dels her i tinget, dels i von Eyben-udvalgets betænkning.

Venstresocialisternes forslag ville i 1968-69 have kostet 5¼ milliard kr. Von Eyben-udvalgets mindretalsforslag ville samme år have kostet 1,7 milliarder kr. og von Eyben-udvalgets flertalsforslag samme år 1,1 milliard kr. Det forslag, ministeren nu kommer her med i 1970-71, altså 2 år senere, kan realiseres for ca. 1/3 milliard kr. Jeg synes, det må siges at være en kraftpræstation selv for ministeren i at skuffe

forventningerne. 343 mill. kr. er et tal, der skulle kunne bringe selv venstresocialisterne ud af deres drømmeverden. De troyer op med deres gamle forslag om en udgift på 5¼ milliarder kr. til dette formål. Landets forsvarsudgifter skulle sløjfes mindst to gange for at give dækning for det beløb. Forslaget er identisk med det, der blev fremsat sidste år, og jeg vil ligesom undervisningsministeren indskrænke mig til at henvise til mine bemærkninger ved den lejlighed.

Desværre er det nødvendigt at beskæftige sig mere indgående med undervisningsministerens lovforslag, da det repræsenterer det, de tre regeringspartier er blevet enige om, og nok vil blive gennemført, hvad enten oppositionen piber eller synger, som det så smukt er blevet udtrykt af en poet ved den anden lejlighed.

Hvordan udmøntes da denne såkaldte reform i kroner og øre? Svaret er 21 mill. kr. Til belysning af mit partis indstilling må jeg minde om, at socialdemokratiet sammen med SF sidste år stillede forslag om en forhøjelse af støtten på 150 mill. kr. ud over de 50 mill. kr., regeringen foreslog.

I forbindelse med disse beløbsrammer vil jeg gerne rejse et spørgsmål. Ved persontilskuddenes bortfald pr. 1. januar 1970 skulle disse tilskud for de unges vedkommende overflyttes til ungdommens uddannelsesfond. Jeg vil gerne spørge undervisningsministeren: Med hvilket beløb indgik denne overflytning i de 50 mill. kr., hvormed uddannelsesfonden blev forhøjet i 1969-70? Endvidere vil jeg gerne have at vide: Med hvilket beløb indgår overflytningen i den udbygning af støtteordningen på 21 mill. kr., ministeren foreslår for 1970-71? Eller formuleret lidt skarpere: Dækker de 21 mill. kr. overhovedet disse tilskud? Er det i virkeligheden sådan, at der overhovedet ikke finder nogen forhøjelse sted, men tværtimod en nedgang, når man tager overflytningen af disse persontilskud med ind i billedet?

Når ministeren i sin skriftlige fremsættelse siger, at dette lovforslag tilsigter at danne grundlaget for en ny støtteordning for uddannelsessøgende, og at overgangen til de nye støtteformer kun i beskedent omfang vil kunne gennemføres allerede i 1970-71, ligger der vel heri en erkendelse af,

[Kaud Nielsen.]

at dette er et pauvert forslag at forelægge folketinget. Man fornemmer i disse bemærkninger, at ministeren er lidt flov, lidt beklemmt ved situationen, og det synes jeg han har grund til. Men efter bemærkningen om, at de nye støtteformer kun i beskedent omfang vil kunne gennemføres i 1970-71, er det, ligesom ministeren liver kendeligt op og ligesom triumferer ved at kunne sige, at lovforslaget dog indebærer, at man fra 1. august 1970 ophører med uddeling af de hidtidige uddannelsesfondslån, der er rentefri under og efter uddannelsen; det vil sige, at man her tager de uddannelsessøgendes gunstigste låneform bort. Men det er selvfølgelig også en slags reform.

Undervisningsministeren finder endvidere grund til at bemærke, at det er hensigten at opretholde de statsgaranterede lån i banker og sparekasser indtil videre. Det er lidt vagt udtrykt, men vi kan måske få meningen præciseret.

Ministeren er opmærksom på det særlige problem med hensyn til støtte til elever på 8. og 9. klassetrin, når undervisningspligten udvides til at omfatte de to klassetrin fra 1972-73 og 1973-74, og ministeren er så forudseende at påbegynde nedtrapningen af statsrefusionen til kommunerne allerede nu; den skal så falde helt bort i 1972-73. Det derved udækkede støttebehov skulle så klares ved forhandling med bl. a. socialministeriet, og der tales om eventuelt at gennemføre en graduering af børnetilskuddet efter alder. Jeg er ikke sikker på, at det er en hensigtsmæssig eller en økonomisk god løsning at klare dette spørgsmål gennem sociallovgivningen; det må i hvert fald undersøges meget nøje.

Jeg bemærker, at lærlingene ikke skal have del i forhøjelsen på 21 mill. kr. Også det kræver en nærmere forklaring.

Loven får nu karakter af en rammelov indeholdende de såkaldt væsentligste principper for den nye støtteordning, og forhøjelse af beløbene til reguleringer og forbedringer vil ske over bevillingslovene. Det lyder umiddelbart ganske rimeligt, hvis vel at mærke principperne for støtteordningen er rimelige. Men jeg nærer en alvorlig frygt for, at hensigten med denne ændring simpelt hen er at undgå den årligt tilbagevendende og for undervisningsministeren må-

ske ubehagelige debat om uddannelsesstøttens utilstrækkelighed simpelt hen ved at lade denne bevilling drukne blandt bevillingslovenes mange enkeltposter.

Den foreslåede støtteordning er tilsyneladende den, der blev foreslået af von Eyben-udvalgets flertal. Den er opbygget af transsstipendier, der er afhængige af både ansøgerens og hans forældres indtægts- og formueforhold, grundstipendier, der kun er afhængige af ansøgerens egne økonomiske forhold, samt de to låntyper, hvoraf den ene er rentefri i uddannelsestiden og fuldt forrentet derefter, mens den anden forrentes fuldt ud fra tidspunktet for lånoptagelsen, og fuldt ud vil i øjeblikket sige 10 pct.

Jeg finder det helt omsonst her ved første behandling at diskutere denne støtteordnings lyder og dyder. Det er min opfattelse, at undervisningsministeren ved fremsættelse af dette lovforslag holder folketinget for nar. Må jeg citere bemærkningerne til § 15. Det hedder heri:

„Som det fremgår af det foregående, forventes den nye støtteordning kun at kunne gennemføres over en årrække. For støtteåret 1970-71 vil det som følge af de begrænsede merbevillinger, der kan forventes stillet til rådighed for støtteordningen i dette år, i vidt omfang blive nødvendigt at bibeholde den opdeling af de uddannelsessøgende og de regler for støttetildeling, der indeholdes i loven om ungdommens uddannelsesfond. Det beløb, der foreslås stillet til rådighed for 1970-71, vil dog give grundlag for nogen forbedring af støtten.

I støtteåret 1971-72 må der forventes at være øgede muligheder for at gennemføre en ændret opdeling af de uddannelsessøgende og overgang til nye støtteprincipper, jfr. de almindelige bemærkninger. Det må dog fortsat anses for nødvendigt i et vist omfang at basere støttetildelingen på de hidtil anvendte regler.“

Dette citat viser med al ønskelig tydelighed, at undervisningsministeren med dette lovforslag forsøger at bilde folketinget, de uddannelsessøgende og hele befolkningen ind, at her er reformen, som von Eyben-udvalget lagde op til. Det er ikke rigtigt. Dette forslags slutmål svarer til det spinkle startgrundlag, von Eyben-udvalget forsøgte

[Knud Nielsen.]

at stable på benene. Det indebærer en direkte forringelse i forhold til den nugældende ordning. Det er en rammelov uden det mindste forsøg på en skitsering af en tidsramme. Det er en rammelov, som giver ministeren meget store beføjelser med hensyn til støtteordningernes udformning. Men som det hedder i bemærkningerne til § 1, jeg citerer:

„Meddelelse om de til enhver tid gældende støtteordninger vil blive givet folketinget“.

Det er dog betryggende.

Det er forbløffende at se, hvilket administrationsapparat der tænkes opbygget til at administrere den i hvert fald i første omgang forringede støtteordning. Der skal oprettes en særlig institution under undervisningsministeriet kaldet statens uddannelsesstøtte under ledelse af en direktør. Derefter nedsætter undervisningsministeren rådet for uddannelsesstøtten bestående af en formand og 17 andre medlemmer. Endelig skal der oprettes et ankenævn bestående af en dommer og to andre medlemmer. Det er ministeren, der bestemmer forretningsområdet for statens uddannelsesstøtte og for rådet for uddannelsesstøtten, og han kan fastsætte forretningsordenen for rådet og for ankenævnet. Det lyder yderst betænkeligt.

Socialdemokratiet er, som man vil forstå, yderst skeptisk over for ministerens lovforslag. Skal vi tage et medansvar for en lov af denne art, skal der foretages principielle ændringer. Vi mener det alvorligt, når vi siger, at de økonomiske hindringer for lige adgang til uddannelse må ryddes bort. Frygten for en betydelig gældsbyrde afholder i dag mange unge fra økonomisk svagt stillede hjem fra at gå i gang med den uddannelse, de gerne vil have og har forudsætninger for at klare.

Den eneste sikre måde at skabe lige adgang til uddannelse på er ved at gennemføre fuld stipendiestøtte, og socialdemokratiet mener derfor, at dette bør være slutmålet for en ny støtteordning. Lad det så også være sagt, så det ikke kan misforstås, at vi naturligvis er klar over, at fuld stipendiestøtte ikke kan gennemføres med ét slag, men at det vil kræve en årrække, og at vi mener, at denne fulde stipendiestøtte skal

omfatte samtlige uddannelsessøgende og ikke blot studenter, som nogle har fornøjelse af at give udtryk for.

Må jeg til slut spørge ministeren: Er der denne gang en reel mulighed for, at oppositionen under udvalgsarbejdet kan få reel indflydelse på lovforslagets endelige udformning, eller bliver det igen spillfægteri og tidsspilde? Vi kan under ingen omstændigheder give tilsagn om vor medvirken til en gennemførelse af lovforslaget i den skikkelse, det her er fremsat.

Knud Bro: Må jeg ikke til en begyndelse spørge hr. Knud Nielsen, hvad han egentlig har tænkt sig at give, for det her er jo også et spørgsmål om, hvor meget man egentlig vil ofre på dette område. Der er noget vældig pompøst i at stå og sige, at tinget holdes for nar, at man forringer, og hvad vil regeringen osv. osv. På et eller andet tidspunkt må man også selv meddele, hvad man agter at betale på dette område. Det hænger jo sammen med en prioritering af økonomien, og det er faktisk noget, der også skal betales på et eller andet tidspunkt, hr. Knud Nielsen. Jeg synes, at når socialdemokratiet har talt på disse områder, har vi gentagne gange hørt en række løfter, en række bebrejdelser mod regeringen, men jeg synes egentlig ikke, der er så forfærdelig megen baggrund i socialdemokratiets forhistorie til at rette disse anklager mod os. Det minder mig somme tider om et tårnur, der slår 12 slag klokken et kvarter over et om natten.

Jeg mener ikke, at regeringen har flottet sig unødigt økonomisk med den lovgivning, der her ligger, men jeg mener på den anden side, at der er tale om en forøgelse på 80 mill. kr. i 1970-71, og jeg mener, at der nu i 1970-71 vil blive bevilget 343 mill. kr. imod 176 mill. kr. ved regeringsskiftet. Så kan man sige til os: ja men elevtallene er blevet forøget, og der har også været visse prisstigninger. De har nu ikke været så forfærdelig store, og elevtallene er i hvert fald ikke blevet fordoblet i den tid, denne regering har siddet. Nok er vi dygtige, men så dygtige er vi nu ikke.

Jeg vil i øvrigt gerne sige, at jeg finder det rimeligt, at denne diskussion ikke hvert år skal kædes sammen med en principiel debat om ungdommens uddannelsesfond,

[Knud Bro.]

og jeg finder det derfor også rimeligt, at disse spørgsmål kan afgøres på de årlige bevilningslove. Men også jeg — det vil jeg gerne understrege — ser frem til, at der bliver økonomiske betingelser for, at alle, som uddanner sig her i landet, får de nødvendige leveomkostninger dækket, sådan som det er lovforslagets hensigt.

Men jeg føler også trang til i denne debat, fordi det hører nøje sammen med denne debat, at sige, at jeg tror, det er en illusion at forestille sig, at man kan løse det økonomiske problem og det såkaldte demokratiske problem, der ligger i denne lovgivning, hvis man ikke også går ind i en strukturdebat.

Vi har peget på de betragtninger, vort landsråd gjorde gældende, at det er nødvendigt, at man indfører en mellemgrad, hvor man efter ca. 3 års forløb er i stand til at få en afsluttende eksamen og gå ud og bruge den i praksis, både fordi det er rimeligt ud fra et brugersynspunkt, at administrationen ikke skal have politter og jurister ind, som har siddet i 7 år og er blevet uddannet til at blive professor i deres fag, men ikke har lært noget som helst om at administrere, og som derefter skal uddannes til det, men også fordi det vil give flere en mulighed for at slutte og overskue deres økonomiske muligheder. Jeg mener også, der må gøres meget mere ved studentervejledning hele vejen gennem studiet, men sandelig også og måske først og fremmest i gymnasieårene, hvor det burde være et fag, hvor man lærte, hvad det vil sige at uddanne sig, og hvor man kunne komme til det.

Jeg mener også, det ville gavne mulighederne, hvis man havde en mere rationel tilrettelæggelse af universiteternes arbejde. Det feriesystem, man kører rundt med, hører et andet århundrede til. Man må indføre et tredje semester eller gøre de to, man har, længere, så man får en normal arbejdstid også her.

Jeg tror ikke, dette vil kunne løses, før vi når frem til et direktorat for undervisningscentre og universiteterne. Jeg tror, man er nødt til at styre det samlet, og jeg tror, man er nødt til at lægge en samlet plan for uddannelsen. I den forbindelse tror jeg det er væsentligt, at man får studenterrepræ-

sentanterne med i dette arbejde, får dem med til at skabe det klima, der skal være på arbejdspladsen, og så håber jeg også, at vi en dag kan få studenterne med til — det tror jeg også er meget væsentligt, det er en ny arbejdsopgave, jeg peger på — at skabe et mere uddannelsesbevidst miljø herhjemme og en større forståelse i befolkningen for det, der skal ske i 1970erne.

Må jeg også påpege, at lovens navn er ændret til lov om uddannelsesstøtte. Heri ligger, at man ønsker at understrege, at den lovgivning, der her lægges frem, er en lovgivning for alle. Man ønsker at sige, at samfundet ikke i for høj grad skal koncentrere sig, som vi vel har været tilbøjelige til, om de højere uddannelser, men at man skal prøve at dække alle.

Til hr. Knud Nielsens bemærkning om lærlingene vil jeg gerne sige, at støtten til lærlinge siden 1968 er mere end tredoblet, nemlig fra 4 mill. kr. til 13 mill. kr., at antallet af lærlinge er dalende, og at lærlingelønnen efter overenskomstforhandlingerne er steget, så flere lærlinge i dag har så stor en løn, at de udelukkes fra uddannelsesstøtten, det er altså ikke noget brud på dette princip, det, der sker med lærlingene.

Jeg tror, at dette princip både omfatter lærlingene og så vist også andre grupper i samfundet; jeg tror, det moderne industrisamfund i 1970erne i stigende omfang vil opleve, at hvis man ikke skal umenneskeliggøre samfundet for en meget væsentlig del af befolkningen, nemlig dem, der ikke har nogen uddannelse, så er det nødvendigt, at man laver en skole, hvor man kan komme ind hele livet igennem, så man hele livet igennem er i stand til at håndtere det værktøj, som et moderne industrisamfund stiller til rådighed. Ellers vil man komme til at betale meget dyrt for industriens fordele og for det automatiserede samfunds muligheder.

Med hensyn til det administrative i lovforslaget vil jeg gerne sige, at jeg tror, der er tale om en forenkling både på kortere og længere sigt, og jeg tror også, der vil blive tale om mere ensartet behandling.

Jeg har allerede været inde på vort landsråds betragtninger og vil gerne føje til, at det var vort landsråds opfattelse, at det er rimeligt, sådan som lovforslaget jo også i vidt omfang giver udtryk for det, at man

[Knud Bro.]

lægger vægten på stipendier i begyndelsen hos umyndige og unge, for det første fordi der her utvivlsomt er en flaskehals. Her rører vi ved noget af det, som måske er det mest centrale i den demokratiske debat, nemlig at meget tidligt kan mange forældre ikke overse det. Men det er jo også et menneskeligt synspunkt, at man får en mulighed for i nogen tid at studere sig frem til, hvad man magter inden for området, men senere mener vi at det er rimeligt med lån. Lønningerne er jo også sådan, at man kan tale om, at der er nogen forrentning, selv om jeg nok har hørt, at man har sagt, at man vil betale for helt nye ordninger med ren studenterløn mod, at man så til gengæld var solidarisk senere i tilværelsen. Det er en tanke, som jeg synes er meget, meget smuk, men som jeg ikke stoler et klap på.

Jeg synes også, det er rimeligt med de ordninger, der også skattemæssigt er for tilbagebetaling af rente, og at man introducerer en ny ordning med lån, som forrentes fra uddannelsen er færdig. Jeg tror ikke meget på, at vi skal bygge et system op over hele linjen. Vi ser det jo, vi ordførerere først og fremmest, selvfølgelig fra det område, vi beskæftiger os med, men der er vel noget betænkeligt ved, at man bygger alt for mange særordninger op, som er ude af takt med det, man normalt skulle anse for rimeligt.

Med hensyn til VS' lovforslag skal jeg ikke sige mere end det, jeg allerede sagde sidst. Det drejer sig om 5-6 milliarder kr., og det må jo betragtes — det tror jeg de fleste her i salen vil være enig med os i — som aldeles urimeligt at forestille sig, at vi skulle kunne skaffe sådanne midler i hvert fald i en overskuelig årrække.

Må jeg så ikke som det sidste sige, at jeg har bidt mærke i, at en række af de mere konstruktive ledere inden for studenter- og uddannelsesverdenen har beskæftiget sig i den senere tid mere seriøst, synes jeg, end det har været gjort i nogen tid i hvert fald, med spørgsmålet omkring demokratiserin-

gen, dette spørgsmål, at alle skulle have en mulighed for at få en uddannelse uanset økonomisk baggrund. Der vil jeg gerne sige — jeg tror, det gælder os alle — at vi ved for lidt om dette. Vi siger, at det er et økonomisk spørgsmål, men de tal, vi har liggende for udviklingen efter krigen, viser os helt tydeligt, at det er i hvert fald ikke hele sagen; om det er hovedsagen, er vel endda tvivlsomt. Derfor vil jeg foreslå ministeren — jeg har tidligere været inde på det — at ministeren tager initiativ til, at der bliver sat en meget dybtgående undersøgelse i gang på dette område til opklaring af, hvor det er, miljøbarrieren er, og hvad vi kan gøre for at løse problemet. For blot at tro, at det er et økonomisk spørgsmål, er urealistisk. Vi må simpelt hen have lavet en mere gennemarbejdet slagplan for, hvordan vi skal bryde barriererne ned, og det kan vi kun gøre, hvis vi ved mere om, hvor de barrierer er.

Enggaard: Jeg tror, det er rigtigt, at det foreliggende lovforslag om ungdommens uddannelsesstøtte er udformet som en rammelovgivning, der efterhånden bliver fyldt ud af de årlige merbevillinger i den takt, de økonomiske muligheder derfor er til stede. Derfor tror jeg, at det ville være forkert, hvis man i et lovforslag som dette havde været mere inde på detaljer, som må udformes efterhånden. Jeg tror, at det vil være rigtigt, og at vi nu gennem en sådan rammelov muligvis kan undgå, at vi skal revidere loven hvert år, således som det har været skik i de senere år.

Vedrørende den målsætning i lovforslaget, som er sat op, og som jo går på, at man ved stipendier og lån skal søge at dække de uddannelsessøgendes nødvendige leveomkostninger i rimeligt omfang, vil jeg gerne sige, at der uden tvivl her behøves en del yderligere undersøgelser og overvejelser, før begrebet nødvendige leveomkostninger kan siges at være defineret helt entydigt. I von Eyben-udvalgets betænkning er der anstillet visse undersøgelser over de studerendes

[Enggaard.]

leveomkostninger også sammenlignet med andre grupper i befolkningen. Jeg tror, det ville være værdifuldt, om det klart kunne fastslås, at de gennemsnitlige leveomkostninger for den uddannelsessøgende ikke nødvendigvis behøver at være identiske med de nødvendige leveomkostninger. Et gennemsnit af en række unges leveomkostninger giver ikke noget godt billede, fordi der heri indgår såvel unge med en relativt høj levestandard som de unge, der er i stand til at leve ekstremt spartansk. Derfor finder vi i venstre, at der på dette område bør gøres en indsats også under anvendelse af statistisk sagkundskab for at fastlægge begreberne, så tvivl og usikkerhed kan undgås.

Vi kan erklære os tilfredse med, at man har bevaret lån som en delvis løsning af problemet. Den foreslåede opdeling i to former for statslån med mulighed for at supplere med statsgaranterede lån i banker og sparekasser er på det lange sigt efter min mening en rimeligere form for støtte og vel tillige efter nogle års forløb billigere, derved at tilbagebetaling og renter bidrager til, at støtten kan udbygges fuldt ud på et noget tidligere tidspunkt, end det ellers ville have været muligt. Jeg tror desuden, at der er grund til at tage hensyn til, at der skal være en rimelig ligestilling af unge under uddannelse og andre unge, f. eks. de unge i erhverv. Jeg tror, det derfor er nødvendigt, at en del af støtten gives i form af lån. Det vil utvivlsomt falde vanskeligt for betydelige grupper af unge at forstå, hvorfor man med sine skatter skal bidrage til at betale jævaldrende studerendes omkostninger på vej til en eksamen, der oftest stiller dem gunstigere i lønmæssig henseende.

Man hører ofte den påstand, at hvis det offentlige fuldt ud betalte de uddannelsessøgendes omkostninger under uddannelsen, ville man siden hen kunne fastsætte lønninger og arbejdsvilkår på et ganske andet, underforstået lavere niveau, end det nu er tilfældet. Jeg vil gerne søge at ramme en pæl igennem denne påstand, som er forkert, fordi en stadig større del af uddannelserne i fremtiden vil kunne anvendes på det internationale arbejdsmarked, hvor den slags hensyn ikke gælder. Vi har allerede i dag et betydeligt fælles arbejdsmarked i Norden;

det udvides forhåbentlig yderligere, ligesom også de europæiske fællesskaber sigter mod et meget omfattende fælles arbejdsmarked. Derfor skal man efter min opfattelse ikke lægge megen vægt på dette synspunkt.

Når lånevejen nødvendigvis må få en ret fremtrædende plads i den fortsatte udbygning af uddannelsesstøtten, savner jeg imidlertid en mere indgående drøftelse af problemet om eftergivelse af lån dér, hvor forholdene af en eller anden årsag ikke gør det rimeligt at kræve tilbagebetaling helt eller delvis. Jeg finder, det er rigtigt, at socialt rimelige eftergivelsesregler er nøje knyttet til lånereglerne, således at nogle, der er bekendt med den risiko, som lån er, på den anden side heller ikke får et skræmmebillede præsenteret, som der ikke er dækning for i realiteterne.

Ved dette lovforslag har man i sin målsætning valgt at sætte aldersgrænsen for forældreafhængighed ved 20 år mod 21 år i von Eyben-udvalgets betænkning. Uanset at man i betænkningen ikke har valgt 21 års grænsen for dermed at ramme den da gældende myndighedsalder, finder vi i venstre, at det er rimeligt, at denne grænse placeres ved 20 år, som nok er et rigtigere udtryk for den alder, hvor man nu om dage føler forældreafhængighed som rimelig. Så længe de nødvendige midler endnu ikke kan afses til at realisere den fulde forældreafhængighed, vil der fremtræde særlige problemer for de unge, hvis forhold til hjemmet er anstrengt. De såkaldte bruderklæringer var vel i sin tid tænkt som en nødvendig hjælp for denne kategori af unge. Vi har fra venstres side tidligere udtrykt vor interesse for, at disse erklæringer kunne blive overflødige også af hensyn til den mistanke og misbrug, der har været forbundet med disse erklæringer. Efter de foranstaltninger, som myndighederne har iværksat for at opklare visse misbrug, og efter dette lovforslags § 10, hvorefter man kan lade justitsministeren træde i værgens sted i sådanne tilfælde, er der vel rimelig grund til at håbe, at de værste problemer på dette område skulle kunne løses. Men oplysning om reglerne og den risiko, som ansøgeren og attesterende kammerater udsætter sig for, bør fremgå meget klart af alle ansøgninger og attester til brug for uddannelsesstøtten, og jeg tror i det hele taget, det er væsentligt, at der ikke

[Enggaard.]

er usikkerhed omkring attestationernes holdbarhed.

De ældste klasser i folkeskolen er jo efter lovforslaget tænkt behandlet på den måde, at der ved overgangen til en længere undervisningspligt i 1972-73 og 1973-74 skal ske en afvikling af den nuværende støtteordning gennem ungdommens uddannelsesfond. Støtten for 10. undervisningsår fortsætter imidlertid, hvad jeg finder er rimeligt og rigtigt. Med hensyn til 8. og 9. klassernes forhold er det tidligere drøftet, hvordan der i de tilfælde af svær økonomisk belastning af svage hjem, som unægtelig eksisterer, kan ydes en rimelig støtte. Der er fra socialministerens side under behandlingen sidste forår stillet i udsigt, at der via socialpolitiske foranstaltninger skal søges fundet en løsning på spørgsmålet. Vi vil i venstre gerne understrege vigtigheden af, at disse ting finder en afklaring i god tid, før undervisningspligtens forlængelse indtræder.

Vedrørende hr. Kjær Rasmussens og hr. Sigsgaards lovforslag savner jeg oplysning om den skønnede omkostning, som jo dog ellers blev fremlagt under forårets udvalgsarbejde. Jeg tror, det ville have været korrekt og i overensstemmelse med den gældende praksis for udarbejdelse af lovforslag, hvis prisen for forslagens gennemførelse havde været anført i bemærkningerne; da det som sagt blev udregnet i foråret, havde der været mulighed for det. Dersom der havde været hæftet en prisseddel på dette lovforslag, kunne kommentarerne også lettere umiddelbart have været givet, nemlig at dette forslag efter min opfattelse må betragtes som et luftkastel, som ikke har nogen praktisk mulighed for at kunne realiseres.

Med disse ord vil jeg gerne anbefale ministerens lovforslag til en velvillig behandling i udvalget.

Valbak: Det lovforslag, som VS har fremsat, er beregnet til at udgøre en øjeblikkelig udpumpning af statsmidler til alle uddannelsessøgende over 15 år på 6 milliarder kr. Beløbet udgør altså tre gange det beløb, som det vil koste at gennemføre uddannelsesløn på grundlag af von Eyben-udvalgets beregninger over leveomkostningerne for de grupper studerende, udvalget forudsætter

inddraget. Når vi hertil desværre må lægge, at vi lige akkurat ikke er nået op på 10 pct. af de 6 milliarder kr. i samlet støtte i form af stipendier og lån, beder jeg hr. Kjær Rasmussen tilgive mig, at jeg indstiller sigtet så meget lavere end de 6 milliarder kr., at det ikke vil være muligt at gå nærmere ind på forslaget. For praktiske formål tror jeg nu for resten også at det lavere sigte vil vise sig at være til størst nytte for dem, forslaget angår. Men inden VS eventuelt beslutter sig for en tredje gang at fremsætte sit forslag, vil jeg i øvrigt foreslå, at man spekulerer over i hvert fald to spørgsmål. Den antagelige revolutionære virkning på det familiemønster, der er det almindelige, er at forsyne praktisk talt alle 15-årige med omkring 15.000 kr. om året til eget brug. Tror man, at de 15-årige og vi andre som helhed ville være i stand til at administrere den pludselige ændring i det indbyrdes personlige forhold, som det ellers vil tage mange, mange år at nå på en, skal vi sige organisk måde, hvis vi vil den vej? For det andet bør man også spekulere over, om det nu er vel gennemtænkt at lade den, der skal modtage støtten, i realiteten få afgørelsen af, om staten det enkelte år skal stille 5, stille 6, stille 7 eller måske stille 8 milliarder kr. til rådighed for formålet, for det kan jo blive konsekvensen af §§ 3 og 4 i lovforslaget set i sammenhæng.

Medens VS-forslaget således ikke ligefrem er præget af tilbageholdenhed, endsiige beskedenhed, ville det næppe være dækkende at karakterisere regeringsforslaget på samme måde. Ministeren bruger selv udtrykket beskedent om det omfang, det er muligt at gennemføre von Eyben-udvalgets støtteprincipper allerede fra 1970-71. Når det er tilfældet, kan jeg vist godt tillade mig at erklære mig enig. Jeg føler mig ret overbevist om, at jeg med ministeren også deler en beklagelse af, at det af finansielle grunde ikke har vist sig muligt at komme igennem med mere i år. Men når det er sagt, er der da grund til at tilføje, at siden statens bevillinger foretog et spring i 1961 med godt 50 mill. kr. til godt 70 mill. kr., er bevillingerne op gennem 60erne til årtiets udgang steget småt og ret jævnt år for år med den stærkeste stigning i de senere år. Ser vi på perioden i sammenhæng, udgør den gennemsnitlige forhøjelse på rundt

[Valbak.]

25 mill. kr. Stigningen for det kommende år i forhold til i år vil skønsmæssigt udgøre 80 mill. kr.

Ministerens forslag har karakter af en rammelov, som udstikker principperne for en støtteordning, og disse igen er baseret på von Eyben-udvalgets betænkning. Udvalget har jo været ganske enig om, at en virkelig tilbundsgående demokratisering af studentertilgangen sikrest opnås ved udelukkende at yde stipendiestøtte. Selv om det ikke har nogen aktuel praktisk betydning, kan jeg rent personlig erklære mig principielt enig i denne betragtning. Uanset udvalgets enighed på dette punkt har udvalget, som man ved, opbygget et forslag, der hviler på en kombination af stipendier og lån af forskellig type. Når udvalget trods grundsynspunktet ikke kaster lånene over bord, men tværtimod lægger megen vægt på dem, har det nok flere grunde.

For det første kan man gætte på en vis ængstelse ved ikke at have lånemidlet som en spore for studierne gennemførelse på kortest mulig tid på et tidspunkt, hvor man ikke endnu har fået tilstrækkelig styr på uddannelserne og ikke har et apparat, der er i stand til generelt at følge studieaktiviteten ordentligt op.

En anden og meget væsentlig grund er en meget realistisk — nogen har jo kaldt det en for realistisk — bedømmelse af de finansielle muligheder. Den langtidsplanlægning af den offentlige økonomi, som i stigende grad præger det danske samfund, binder os jo ret langt til mange år forud bestemte beløbsrammer og relativt jævne stigninger og det uanset regering.

Det system, udvalget foreslår, og som ministeren også bygger sit lovforslag på, er, som jeg nævnte det, baseret på stipendier og lån. Stipendierne igen består af to typer: dem, der er afhængige af forældreindkomsten, og dem, der alene er bestemt af den pågældendes egen eventuelle indkomst. Lånene er opdelt i to typer: de, der er rentebærende fra studiets afslutning, og de, der er det fra lånets optagelse. Da yderligere trangs- og grundstipendier og låntyperne udfylder støtterammen med forskellig vægt afhængig af aldersgruppen og afhængig af uddannelsens art, vil man allerede deraf se, at der ved egentlige merbevillinger er mange an-

vendelsesmuligheder for en minister at vælge imellem. Sidste år var det lærlingene, som i særlig grad fik glæde af bevillingerne. I år har ministeren tænkt sig at bruge de fleste af merbevillingerne til at begrænse afhængigheden af forældreindtægten for studerende over 23 år.

Von Eyben-udvalget gør i sin betænkning opmærksom på, at udvalgets model, hvis man vil, kan danne udgangspunkt for en udvikling, der ved påvirkning i opadgående retning af andre faktorer end netop lånene kan ende i en egentlig uddannelsesløn, hvis det ellers er det, man vil til sin tid, naturligvis. Personlig er jeg for så vidt ikke i tvivl om, at det er dér, vi engang ender, men lige akkurat nu og i en overskuelig fremtid må det vist indrømmes, at et sådant perspektiv næppe har meget andet end akademisk interesse.

Jeg har bemærket mig, at ministerens lovforslag ikke rummer mulighed for, at man inden for dets rammer kan nå frem til udelukkende stipendiestøtte. Formelt i hvert fald må der være en bid lån tilbage, inden loven er slidt op. Men selv med dette begrænsede sigte må det nok erkendes, at loven vil komme til at holde i nogle år. Der er nok endda at stoppe de merbevillinger i, som det vil blive muligt at vride ud af statskassen.

Af det, jeg her har sagt, vil man forstå, at mit parti erkender nødvendigheden af, at den nye udvikling må sættes i gang så nogenlunde efter de foreslåede retningslinjer, og det uanset eventuelle forskelle i jørgement over, hvor udviklingen vil eller bør ende. Vi er indforstået med at give ministeren den bemyndigelse, der ligger i lovforslaget, til at anvende merbevillinger efter et skøn, der ifølge sagens natur i høj grad vil være bestemt af, hvad han lytter sig til her i folketinget og vel også hos dem, det direkte angår.

Jeg har noteret mig, at der hvert år vil komme en beretning her til tinget om midlernes anvendelse, som så kan danne grundlag for drøftelse.

Mit parti er ganske enig med ministeren om, at fjernelse af afhængighed af forældreindtægt for myndige personer må prioriteres højt. Vi vil i den forbindelse give fuld tilslutning til ministerens forslag om at flytte grænsen fra 21 år, som af von Eyben-

[Valbak.]

udvalget foreslået, ned til 20 år, den fremtidige myndighedsalder. Vi ønsker imidlertid at pege på et andet punkt, som vi prioriterer mindst på linje hermed. Vi mener, at de under 20-årige elever og studerendes støttemidler hurtigst muligt bør øges gennem andel i merbevillingerne. Den faktor, som bør påvirkes gennem merbevillinger, er den gældende grænse for, hvornår forældreindkomst spiller ind og kommer til fradrag i støtten. Så vidt jeg er orienteret, trækkes allerede den del af forældreindkomsterne, der ligger over 17.000 kr., fra ved støttens udmåling. Hver en merbevilling anvendt på dette felt er altså i høj grad et demokratiseringskridt.

Når vi har fået klaret disse to meget vigtige problemer, er det tid at tage hul på det næste, som angår lånene. Som systemet er bygget op, indgår lånenes andel af støtten i et kredsløb, hvor de, efterhånden som de vender tilbage, går ud igen til nye kuld af studerende. Indtil den dag, da velstandsforøgelsen forhåbentlig aktualiserer lånespørgsmålet, kan vi ved tid og lejlighed fundere lidt på, hvad første skridt til påvirkning af lånene eventuelt bør være. Vi kan vælge at lade lån 1 opæde af en forøgelse af stipendieandelen. Vi kan lade lån 1-formen overtage også lån 2-3-området, eller vi kan kombinere. Men som sagt, dette spørgsmål ser jeg ikke rigtig er aktuelt lige nu.

Jeg har ingen bemærkninger til forslaget om opbygningen af et statsligt administrationsapparat fra den 1. april 1970, ej heller til forslaget om et råd og om et ankenævn, men jeg vil gerne komme med en bemærkning til en anden del af administrationen, den del, som nu og også i fremtiden tænkes at foregå på uddannelsesinstitutionerne og ved de stipendienævne, som efter forslaget kan oprettes. Meningen er jo, at støtten skal gives efter retsprincipper, og derfor forudsættes det også, at den vil kunne regnes ud rent mekanisk, endda ad avanceret teknisk vej. På den baggrund er der rimelighed i en henstilling om, at det administrative arbejde lægges til rette på en sådan måde, at uddannelsesinstitutionernes administration af loven begrænses til et absolut minimum. Ellers opnås ikke nogen rationa-

liseringsfordel ved en vidtgående mekanisering, som jeg i øvrigt er sympatisk stemt over for.

Om stipendienævnene vil have nogen fornuftig rolle i det mekaniserede system, stiller jeg mig foreløbig noget tvivlende over for. Sådanne nævn fungerer allerede ude omkring, og flere steder er navnlig de studerende allerede begyndt at spørge sig selv og andre om, hvad de egentlig har at gøre dér; beløbene er jo faktisk regnet ud i forvejen efter en tabel. Hvad derefter angår spørgsmålet om studieaktivitet og studieegnethed, er det for det første ikke sikkert, at det ligefrem er bedømmelser af den art, de studerendes repræsentanter i almindelighed er mest slikne efter at komme i lag med at blive blandet ind i, og for det andet er også denne side af sagen faktorer, som jeg tror i højere og højere grad vil kunne gøres til genstand for mekaniske målinger.

Med disse bemærkninger har jeg kun villet sætte spørgsmålstegn ved, om der her virkelig foreligger en opgave, som er egnet for og har fylde til at motivere et nævn, baseret eller ikke baseret på vore dages tanker om medindflydelse af studerende og af lærere. Der er kort sagt for mig det spørgsmål i det, om ikke disse også efter min mening udmærkede tanker om demokrati i uddannelsen bør reserveres for det, der direkte angår uddannelsen, dens tilrettelæggelse og dens forløb. Det er dér, samvirke, medindflydelse og medansvar har betydning.

Jeg skal anbefale ministerens lovforslag henvist til et udvalg, hvor jeg kan tilsige mit partis positive medvirken.

Morten Lange: Jeg er ked af, at finansministeren ikke er her; ellers ville jeg have lykønsket ham med ministerens lovforslag. Når man læser von Eyben-udvalgets betænkning, støder man jo på en lille mindretalsudtalelse fra finansministeriets repræsentant i udvalget, og den står såmænd som med flammeskrift prentet i det lovforslag, vi behandler i dag. Man må sige, at der ikke er givet en øre mere, end finansministerens repræsentant havde tænkt sig. Jeg tror ærlig talt, at hvis han i udvalget havde mumlet tal af den størrelsesorden højt, havde folk troet, at de havde hørt forkert, for så

[Morten Lange.]

ringe tror jeg ikke engang man i udvalget ville have fortolket finansministeriets indstilling.

Det er altså et udpræget finansministerielt resultat, vi er kommet frem til, og det må være til stor sorg for en radikal undervisningsminister; han har jo store traditioner at leve op til på dette område. Man erindrer, at det eneste virkelige tigerspring, der i Danmark er gjort på dette område, var det, den tidligere minister Jørgen Jørgensen foretog, da han i 1961 satte uddannelsesfonden op fra 18 mill. kr. til 71 mill. kr., en ganske betydelig udvikling for en fond. Det var en udvikling af den type, man vel i virkeligheden havde ventet gentaget i kølvandet af von Eyben-betænkningen, som var længe ventet og længe plaget for, men som, da den endelig kom, aldeles ikke var tilfredsstillende. Hvis man imidlertid, da den kom, skulle have skrevet kroner og øre på den, havde selv ikke de mest pessimistiske modtagere af den skrevet de beløb, som står i lovforslaget i dag.

I øvrigt må jeg om selve ministerens lovforslag, der fremstår som et forslag til en rammelov, sige, at det ikke leverer meget stof til spørgsmålet om støttens værdi, dens størrelse; det må man finde i bemærkningerne. Alligevel forekommer det mig, at lovforslaget indeholder en meget uheldig udvikling i det spørgsmål, som har været diskuteret her indtil det ulidelige, nemlig forholdet mellem lån og stipendier. Nu er der nok ikke nogen proportion mellem disse ting i lovforslaget, og man kan jo håbe, at der kommer fornuftige administratorer, der vil behandle loven på bedste vis. Men hvad angår lånene, må man erindre sig, at der er sket en ganske betydelig skærpelse i forhold til den lov, som er gældende nu. I den har vi noget, som nu hedder lån 0 — det lyder meget deprimerende. Det betyder, at det var nogle efter omstændighederne fornuftige lån, når det endelig skulle være lån; de var rente- og afdragsfri i studietiden og rentefri i afdragstiden, altså i virkeligheden lån, som har en ganske betydelig stipendieandel i sig, hvis man regner deres pengeværdi ud. Det erstattes nu med lån, som i bedste tilfælde skal være rentebærende fra studietidens afslutning og i ringeste tilfælde være rentebærende også i studietiden. Når vi nu

skal til at bedømme den ramme, som ministeren i bemærkningerne stiller til rådighed for den samlede økonomiske støtte, må vi altså bemærke, at med de nye låneordninger er pengene i kroner og øre mindre værd end de penge, der var tale om i den gamle ordning, så sammenligningen vil formodentlig vise, at når lånepartens værdi udregnes, har ministeren med de nye rammer, hvis han anvender lånebestemmelserne omtrent, som de anvendes nu, i virkeligheden skåret ned på de midler, der skulle være til rådighed for denne fond, i modsætning til, som han antyder det i bemærkningerne, at den tænkes forøget med ca. 21 mill. kr. Dette beløb forsvinder, når man regner ud, hvad pengene er værd.

Jeg synes i det hele taget, at disse låneordninger er forkastelige, de slører uddannelsesstøtten på forskellig vis. Jeg synes især, det er uheldigt, at man i stigende grad har presset de studerende over til en statsgaranteret lånfinansiering på det private marked til en endnu højere rente. Jeg kan ikke se bedre, end at den fornuftige og forsvarlige økonomiske løsning — selv inden for rammer, som en finansminister i denne regering skulle kunne leve med — ville være at samle de lånebeløb og stipendiebeløb, lovforslaget opererer med, og de statsgaranterede banklån, der forudsættes, i en simpel stipendiepulje under ungdommens uddannelsesfond — eller „ungdommens uddannelsesstøtte“, som den måske skal hedde nu. Det ville være en realistisk måde at give de studerende støtte på.

Man kan diskutere summen. Jeg mener faktisk, at de tal, jeg her har nævnt, er særdeles beskedne. Hvis man tager et vue over, hvor meget staten egentlig dækker af, hvad det koster for de unge under uddannelse at holde sig nogenlunde skikkelig i live, ja, så vil man opdage ved studium af det andet forslag — som jeg i øvrigt ikke skal komme nærmere ind på, for det hører ikke rigtig hjemme i denne verden — at det beløb, som bruges til leveudgifter af den ene eller anden art, formodentlig ligger et eller andet sted mellem 4 og 6 milliarder kr.; det er svært at beregne, men det er størrelsesordenen. Det vil med andre ord sige, at det, staten i sin godhed og visdom stiller til rådighed som stipendier og lån, selv hvis vi tager statsgaranterede banklån

[Morten Lange.]

med, formodentlig ikke er mere end noget i retning af en halv snes procent af samtlige leveudgifter i forbindelse med uddannelsen. Det er en meget beskedent støtte, og når man så oven i købet parcellerer det ud sådan, at det skal være lån til dels på strenge vilkår, synes jeg, at staten fra de studerendes side må ses som en relativt fattig institution. Jeg havde selv ikke i mine mest pessimistiske øjeblikke — og dem har man jo så tit i disse tider med denne regering — ventet et så ringe forslag som dette. Jeg havde ventet noget, der var en lille smule mere kød på. Men det er altså, hvad vi har fået forelagt, og som hovedresultat af vore overvejelser må vi derfor understrege, at her har vi en ramme, som økonomisk set i alle ender og kanter er komplet utilstrækkelig.

Naturligvis er der struktur-mæssige ting i rammeloven, som vil kunne udnyttes til noget fornuftigt. Hvis vi i en fart kunne få sat grænsen for tildeling af grundstipendier uden hensyn til forældreindtægten ned til 20 år, så var vi kommet et stykke vej. Så skulle der ganske vist væsentligt flere penge til, men lovforslaget giver mulighed for det. Lovforslaget giver i det hele taget så mange muligheder. Man har bare en fornemmelse af, at der står år 2000 på det; det er et godt rundt tal, men det er ikke rigtig inspirerende for den tid, vi lever i, og hvor vi gerne skulle videre.

Jeg vil kun sige nogle enkelte ting om støtten til de forskellige kategorier. Der er i virkeligheden ikke fastlagt nogen særlige bestemmelser om det i lovforslaget, men i bemærkningerne er der stillet forskellige ting i udsigt. Jeg tror, der vil være grund til at overveje, om ikke støtten til 10. klasse og gymnasiet skulle sættes en del yderligere i vejret, selv inden for en ramme, der er omtrent så snæver som den nuværende. Jeg tror nemlig, det har stor betydning for den sociale fordeling, at vi sikrer os, at støtten ved studiets begyndelse er forholdsvis rimelig. Det er dér, man socialt ændrer mest; det er nok også dér, vi mest må sætte ind.

Vi må naturligvis i udvalget også tale om det, der sker nu, hvor støtten til 8.-9. klasserne overlades til kommunerne. Det er naturligvis noget, man må betragte som rimeligt, når vi engang får en undervis-

ningspligt, der går så langt. Men forholdene i skæringsperioden trænger naturligvis til, at vi ser på det. Jeg er helt sikker på, at det hører med til det, vi vil tage op i udvalgsarbejdet, ligesom vi vil se på spørgsmålet om støtten til lærlingene og de erfaringer, man har på det område. Men hvis det alt sammen skal foregå inden for rammerne af det, der foreslås stillet til rådighed — og jeg har en fornemmelse af, at ministeren til et hvilket som helst forslag om en million mere til et eller andet godt formål vil sige, at det altså skal være inden for rammen — så bliver det meget, meget svært at lave forbedringer med denne lov, for så vil det være at supplere en utilstrækkelig post ved at gøre en anden utilstrækkelig post endnu mere utilstrækkelig. Det bliver svært at lave et fornuftigt udvalgsarbejde inden for de rammer, der her er lagt frem.

Vi må naturligvis også i udvalget se noget på spørgsmålet om administrationen af loven. En af de ting, vi derunder kommer til at se på, er det princip, man i øjeblikket går frem efter, og som betyder, at i tilfælde af erhvervsarbejde, som giver indtægt, er det, man først skrider ind over for, den værdifulde del af støtten, nemlig stipendiestøtten. Jeg er ikke sikker på, det er klogt; jeg er heller ikke sikker på, det er rigtigt. Det er en af de ting, vi må tale med ministeren om, og den kan måske ordnes inden for rammen. Det er der jo en gang imellem noget der kan.

Om det administrative system, ministeren foreslår opbygget, kan man ikke sige andet, end at her har man lavet en meget tør departemental opbygning, som fjerner sig uhyre langt fra den megen tale om selvstyre, decentralisering, demokrati, og hvad man nu ellers kan tale om. Jeg indrømmer, at sammenstødet imellem disse gode ting og en EDB-maskine, der bliver fodret med tal, somme tider gør det hele en lille smule besværligt, og jeg skal ikke her stå og gøre mig til talsmand for, at vi nu skal overlade fordelingen af de karrige midler til nogle stipendienævn uden særlige regulativer. Jeg er indforstået med, at vi fortsat må køre det efter regulativer.

Om konkrete forhold, som jeg mener vi skulle se på i den administrative opbygning, kun en enkelt ting, som ikke nødvendigvis er en ændring. Jeg tror, at det må

[Morten Lange.]

være væsentligt, at de uddannelsessøgende får en repræsentant i det paritetiske ankenævn; det er dog vel ét sted, hvor man med rimelighed kan stille efter noget sådant. Man kan også se på, hvordan det særlige råd bliver sammensat, for man må også nok stille efter at få nogenlunde fleksible tankegange ind i det.

Ellers skal jeg ikke sige så forfærdelig meget om administrationsformen. I det hele taget er både rammen og administrationsformen ligesom noget underlig verdensfjernt, så længe de økonomiske midler er, som de er.

Jeg skal blot afslutte med at sige, at jeg håber, at ministeren vil indflette en særlig tak til partiet venstresocialisterne, som har været så venlig at fremsætte et forslag, som udgør dette forslags logisk set lige så urimelige ekstrem. Lige så ubehagelig sparsommeligt ministerens forslag forekommer mig, lige så økonomisk urimeligt er venstresocialisternes forslag. Der er ingen, der vil ønske de studerende alt godt, som ikke kunne ønske dem en støtte, men jeg kan ikke i overskuelig tid forestille mig nogen regering i dette land, der vil være i stand til at fremskaffe en finansminister, som ville gå med til et sådant beløb i støtte til de uddannelsessøgende. Jeg kan heller ikke forestille mig, hvilke øvrige mærkelige strukturændringer det ville føre med sig. Det er overeksponeret. Det indeholder en smuk tanke, som jeg vil håbe i stigende grad vil snige sig ind i ministerens forslag; jeg har bare fornemmelsen af, at det at fremsætte et ekstrem nok ikke giver den rigtige form for befrugtning. Vi har visse ideer om, hvornår befrugtning er mulig sådan rent biologisk; men hvis parterne er alt for langt fra hinanden, opstår der gensidig sterilitet. Jeg er bange for, at det er det, VS opnår ved deres forslag.

Kjær Rasmussen: Hr. Morten Lange overser vist, at der også er noget, der hedder ukønnet formering. — Men nu til forslagene.

Vi har jo den skik herinde, at første behandling af forslag sker ud fra principielle synspunkter. Desværre er der i dag mange af ordførerne, som har glemt denne gode skik. Men da jeg på forhånd havde en fornem-

melse af, at det nok ville gå sådan, gjorde jeg mig den ulejlighed at kigge lidt i de forskellige partiers principprogrammer, og jeg hæftede mig naturligvis især ved de programpunkter, der vedrører uddannelsesmålsætningen. Egentlig er det forbavsende at se, hvor enige vi alle sammen er på dette punkt. Vi kan alle sammen skrive under på, at ingen af økonomiske årsager må forhindres i at få den uddannelse, vedkommende har lyst til og evner for. Men det, vi ikke er enige om, er vejene til at nå dette mål. Det vil jeg gerne vende tilbage til lidt senere.

I vort parti går vi ud fra den kendsgerning, at Danmark fortsat er et classesamfund med en meget ujævn indkomstfordeling. Denne ujævne indkomstfordeling gør, at Danmark også uddannelsesmæssigt bliver et classesamfund. Vil man vide mere om dette, kan man jo blot studere de tal, som socialforskningsinstituttet har fundet frem til i publikation nr. 31, og for øvrigt kan man tage den undersøgelse med, som er lavet af Institutet for Organisation og Arbejdssociologi ved Handelshøjskolen i København. I disse to publikationer kan man med tørre tal aflæse, at Danmark fortsat er et uddannelsesmæssigt classesamfund. Naturligvis er der flere årsager hertil, men den helt afgørende er de ulige økonomiske muligheder. Vi er derfor helt enige med von Eyben-udvalget, når det konstaterer, at en virkelig demokratisering af studietilgangen sikrest opnås ved udelukkende at yde stipendier — og det var lige netop det, udvalget var sat til at finde frem til, nemlig et forslag til en virkelig demokratisering af studietilgangen. Derfor undrer det os da også, at udvalgsflertallet alligevel fremsætter et forslag, som ikke opfylder målsætningen. Man har godt nok kunnet få øje på skævhederne i det kapitalistiske samfund, men alligevel fremsætter man et forslag, som må siges at stride imod kommissoriet. Men det er vel embedsmænds lod at måtte danse efter ministerens pibe, og vi er naturligvis helt klar over, at det er på det sidste sted, hos ministeren, ansvaret må placeres.

Jeg nævnte til indledning, at der var en forbavsende overensstemmelse mellem folketingspartiernes uddannelsesmæssige målsætning. VS har taget konsekvensen af denne enighed og fremsat forslaget til lov

[Kjær Rasmussen.]

om støtte til uddannelse. I år har det nr. 119, sidste år havde det nr. 200. Efter vor mening er det af afgørende betydning, at man fjerner de uddannelsessøgendes økonomiske problemer. Disse problemer gør sig meget stærkt gældende i aldersgruppen 14-20 år, altså netop i den periode, hvor uddannelsesvalget træffes. De unge fra et uddannelsesfremmed eller måske endda ligefrem uddannelsesfjendtligt miljø er i dag ilde stedt. Ofte vil der blive lagt pres på disse unge for at få dem til at forlade skolen i utide. Dette pres har oftest økonomiske årsager; måske er familien stor og indtægten lille, måske ser forældrene med gysen frem til at skulle have den uddannelsessøgende boende hjemme i en længere årrække i en i forvejen alt for lille lejlighed. Disse barrierer overvindes kun ved at stille de unge økonomisk frit. Vi har derfor foreslået en egentlig støtte til uddannelse, som for øvrigt i det økonomiske afsnit harmonerer ganske godt med førnævnte von Eybenudvalgs ideelle målsætning.

Vort forslag går ud på, at der sikres den uddannelsessøgende over 15 år et beløb på 13.000 kr. for basisåret 1967-68. Beløbet skal indeksreguleres, og vi foreslår endvidere, at økonomiministeren bemyndiges til at lade et særligt pristal udregne for denne forbrugergruppe. Her i salen har vi også i dag mødt den indvending imod vort forslag, at det er urealistisk, men det skulle de respektive ordførere så tage højde for i deres principprogrammer. Hvorfor så ikke fortælle befolkningen rent ud, at det kapitalistiske samfund ikke kan tilvejebringe demokrati i uddannelsestilgangen? Det gør man ikke, for det ville ikke være opportunt, det ville ikke være klogt af stemmemæssige hensyn. I stedet for søger man at bruge latterliggørelsens argument over for vort forslag, idet man regner med, at de arme vælgere naturligvis vil kunne forstå, at man ikke kan bruge en 4-5 milliarder kr. alene på uddannelsessektoren pr. år. For folk, som ikke tænker længere, end den borger-

lige presse ønsker de skal tænke, er beløbet kolossalt. For andre, som ved lidt mere, vil beløbet være realistisk nok, for i virkeligheden er det kun godt og vel skatteprovenuet af det beløb, som hvert eneste år unddrages beskatning her i landet. De borgerlige kræfter kan altså fryde sig lige indtil den dag, da befolkningen får øjnene op for de muligheder, som virkelig er til stede. Vi må naturligvis erkende, at vort forslag til demokratisering af uddannelserne er urealistisk, dersom skattesnyderne fortsat skal have lov til at huser, dersom samfundet fortsat skal finansiere opførelsen af benzinstationer og bankpaladser på ethvert gadehjørne, og dersom vi fortsat skal have et vanvittig dyrt militærvæsen. For disse ting er jo i virkeligheden den væsentligste hindring for, at vi kan få en ordentlig lov om støtte til uddannelse. Det er altså samfundets prioritering af opgaverne, det her drejer sig om.

Mange af de øvrige partier er af den mening, at vi da så sandelig skal have et militær, vi skal finansiere benzinstationer og bankpaladser osv. osv. Det er sådan set i orden; det er en stillingtagen, man kan have — vi mener ikke, den er rigtig. Men når de samme partier bagefter kommer og forsøger at bilde folk ind, at man kan demokratisere uddannelsestilgangen, samtidig med at de førnævnte ting skal have lov til at fortsætte, så er det, vi ikke rigtig forstår det mere. Det er og bliver uærligt spil. Enten må man skaffe sig en anden uddannelsespolitisk målsætning, eller også må man lave om på dette samfunds udgiftsrækkefølge. VS hører til blandt de partier, der foretrækker det sidste; lad os få en anden prioritering her i samfundet.

Undervisningsministerens forslag til lov om uddannelsesstøtte må vi nærmest betegne som en klam fidus. Det er et uhyre vagt forslag. Der mangler tidsfrister og beløbsrammer, og der mangler også noget, som vi synes er meget væsentligt, nemlig støttekriterier. Jeg kunne godt tænke mig, om ministeren ville opfatte de ting, jeg nævnedes her, som spørgsmål. Jeg vil meget

[Kjær Rasmussen.]

gerne have noget mere at vide om disse tidsfrister, beløbsrammer og støttekriterier. Det må være muligt for ministeren at sige noget om det allerede i dag. Og hvad er egentlig endemålet? Er det meningen, at man med det forslag, der foreligger her, vil nå von Eyben-udvalgets flertalsforslag? Det bliver vi heller ikke rigtig klar over ved at læse forslaget. Fra vores side må vi i øvrigt fastholde, at dette flertalsforslag er uacceptabelt.

Vi tror ikke, at der efter ministerens her foreliggende forslag vil blive tale om, at man nærmer sig en demokratisering af uddannelserne overhovedet, altså den demokratisering, som alle taler om. Vi har bemærket, at forslaget sigter mod en ramme lov; og hvad det kommer til at betyde, ser man af, at de beløb, der skal fyldes i rammerne, vil blive variable — eller sagt med andre ord: uddannelsessektoren vil stedse kunne blive sorteper, dersom regeringen fortsat prioriterer, som den gør.

For næste finansår bliver den reelle stigning således på 21 mill. kr. Det er et lille, et meget lille skridt i den rigtige retning; men med den fart vil det jo tage årtier, før stipendierne har ædt sig ind på lånene — og meningen med det var vel egentlig, at stipendierne efterhånden skulle overtage lånenes plads. Med den fart forudser jeg at det ikke sker før ind i det 3. årtusind eller noget i den retning. Vi mener bestemt ikke, at de 15 mill. kr. er for meget til de uddannelsessøgende under videregående uddannelse, men vi mener, at de øvrige grupper har fået for lidt. Efter forelæggelsestalen ser det ud, som om gymnasieelever, kursister og lærlinge må nøjes med en stigning på 2,5 mill. kr., og det er i allerhøjeste grad betænkeligt, når lærlingene, så vidt jeg har forstået, hører til i denne gruppe. Jeg tror godt, vi kan se frem til, at der inden længe vil være lærlingedemonstrationer herude igen, således som der var det for et års tid siden.

Men tilbage til de mere principielle indvendinger imod forslaget. Det ser ud, som om regeringen vil lægge afgørende vægt på adgangen til at opnå lån. VS anser ikke låntagning og end ikke en øget mulighed for låntagning for at være nogen demokrativering. Vi må erindre os, hvad mindretallet i von Eyben-udvalget sagde, nemlig at

gældsbyrder på mellem 60.000 og 90.000 kr. vil virke skræmmende på uddannelsessøgende fra mindre velstillede hjem. Og man kunne føje til: disse unge vil simpelt hen nøjes med en mindre uddannelse end den, de egentlig har lyst til og evner for. Regeringsforslaget, som i høj grad er baseret på muligheden for låntagning, vil altså ikke forhindre, at mange unge kommer på den forkerte hylde, som man plejer at udtrykke sig. Ydermere bevirker låntagning, at mange uddannelsessøgende må tage erhvervsarbejde i studietiden til skade for de højere læreanstalters kapacitet og til skade for de studerendes arbejdsro. Endnu en kedelig omstændighed ved låntagningen: mange klager over det høje akademikerløn-niveau, vi har her i landet; men forholdet er jo i dag det, at akademikeruddannelsen betragtes som en privat investering, og det er derfor, vi har de høje lønninger. Vi tror, at det ville virke indkomstudjævrende med fuld stipendiestøtte og afskaffe mangelen på højere uddannede. Det er jo lige præcis i ly af denne mangel, at visse befolkningsgrupper har kunnet skrue deres lønkrav højt op.

Regeringsforslaget er dårligt, fordi det prioriterer låntagning frem for stipendiestøtte, og vi må endnu en gang fastslå, at sådan behøver det ikke at være. Den prioritering af samfundsudgifterne, som regeringen står for, har hovedskylden. Denne prioritering er ikke faldet ned fra himlen. Det står i regeringens og i folketingets magt at ændre den, og vi synes, at det burde gøres. Men som regeringsforslaget her er udformet, kan vi ikke medvirke.

Jeg har nogle replikker til tidligere talere. Der var først og fremmest ministeren, som sagde, at han var uenig i principperne for vores forslag. Det er jo en kontant udtalelse at komme med, det er et standpunkt — men det er altså også et standpunkt, som vender sig mod demokratiseringen, for som jeg har påvist det i mit øvrige indlæg, er låntagning ikke vejen til en demokratisering af uddannelserne.

Jeg savnede i øvrigt én ting i ministerens indlæg, nemlig en virkelig god og kontant argumentation imod vores forslag; men den udeblev fuldstændig, og jeg tror da ikke, det er, fordi ministeren ikke har læst forslaget.

[Kjær Rasmussen.]

Hr. Knud Nielsen siger, at VSerne bevæger sig rundt i en drømmeverden. Ja men hvorfor argumenterer man ikke hellere fra socialdemokratisk hold? Man nøjes blot med at sige noget i retning af, at VSerne svæver rundt som alfer i en eller anden drachmannsk drømmeverden.

Vi peger ikke kun på militærvæsenet. Vi nævner også det offentlige finansiering af benzinstationer og bankpaladser, og vi har nævnt skatteprovenuet af de milliarder, der snydes i skat. Hr. Knud Nielsens parti må gå ind for disse ting. Hr. Knud Nielsens parti har i alt fald ikke søgt at ændre disse ting, da man havde mulighed for det.

Socialdemokratiet vil have fuld stipendiestøtte, siger hr. Knud Nielsen. Nu ved hr. Knud Nielsen altså, hvad en fuld stipendiestøtte koster; det kan han læse i VS's forslag. Må jeg så ikke spørge: når vi nu skal opretholde alle disse ting, som kapitalisterne så gerne vil have os til at opretholde, hvordan i alverden vil hr. Knud Nielsen så få finansieret sin socialdemokratiske fulde stipendiestøtte? Det må dog være et rimeligt spørgsmål at stille hr. Knud Nielsen, og jeg synes ærlig talt, han skylder os svar.

Hr. Knud Bro mener, at 5-6 milliarder kr. er aldeles urimeligt, og hr. Knud Bro kan slet ikke forestille sig, hvordan i alverden man skulle kunne skaffe disse penge. Nu har jeg sagt indtil flere gange, hvordan vi kan skaffe disse penge, og så kan man jo håbe på, at hr. Knud Bro vil være med til det. Det bliver nok et forfængeligt håb.

Hr. Enggaard savner oplysning om den skønnede omkostning ved VS's forslag. Se, hvis hr. Enggaard nu til denne gang havde læst på lektien, ville han i bemærkningerne til forslaget have set et beløb, som i alt fald ikke er mindre end det, hr. Enggaard nævner, som havde været fremme i udvalget sidste år. Iøvrigt synes jeg da ikke, hr. Enggaard burde klandre os, fordi vi af spæringshensyn lader os nøje med den gamle sats, der stod nede i trykkeriet fra sidste år; hr. Enggaard må vise lidt overbærenhed.

Så er der hr. Valbak, som ikke tror, at de 15-årige vil kunne administrere pengene. Nej, det er klart, når man aldrig nogen sinde prøver på at sætte dem til at administrere, vil de aldrig få lært det. Så vidt jeg kan se, er det, hr. Valbak siger, kun en dår-

lig undskyldning for, at alt skal blive, som det var. Hr. Valbak er principielt enig med os om fuld stipendiestøtte, men så må jeg også spørge hr. Valbak: hvordan i alverden vil det radikale venstre skaffe midler til denne fulde stipendiestøtte?

Hr. Morten Lange siger, at VS's forslag ikke er af denne verden. Jeg er enig i, at det ikke er af denne kapitalistiske verden; det har jeg fået at vide indtil flere gange i dag. Men egentlig troede jeg nu også, at hr. Morten Lange ønskede sig en anden verden, og så skulle vi vel kunne mødes dér. Det andet, synes jeg, er noget prangersnak, som man kan høre det rundt omkring på fåremarkederne — ja, nu nævnte jeg det, fordi jeg bor i nærheden af Ho i Vestjylland, hvor vi har sådan noget en gang imellem.

Jeg må altså konstatere, at der fra de øvrige partiers side ikke har været nogen argumentation overhovedet imod det forslag, vi her har fremsat. Man har talt om drømmeri og mange, mange andre ting, og det eneste, der i og for sig manglede, var, at man havde sagt til VS, at vi med dette forslag har krænket folketingets værdighed. Det sagde man dog ikke.

Hanne Reintoft: Ministerens forslag har været ventet længe, fordi uddannelsespolitikken i de senere år er trådt stærkt i forgrunden. Fra alle grupper af unge under uddannelse rejstes krav om forbedring og demokratisering, og fra helt andre synsvinkler ser vi arbejdsgivere og politikere beskæftige sig med problemerne omkring uddannelsespolitikken. For de sidste er det nødvendigt at sørge for tilstrækkelig og tilstrækkelig uddannet arbejdskraft, hvis erhvervslivets situation fortsat skal være nogenlunde gunstig. Man må huske, at inden for den umiddelbare produktionsfære står også arbejdsgivere og aktionærer magtesløse over for en proces, fremkaldt af den hastigt voksende sammenfletning af produktivkræfterne, der skaber en stadig snævrere afhængighed mellem de forskellige produktionsgrene. I dag under den tekniskvidenskabelige revolution er der derfor et stigende behov for en særlig type produktionsarbejde, der foruden en omfattende faglig-teknisk viden også besidder en høj ansvarsbevidsthed over for de maskiner og den produktionsproces, den enkelte skal

[Hanne Reintoft.]

være led i. Alle kan derfor indse, at hvis de højt industrialiserede kapitalistiske lande skal følge med, er det nødvendigt at forbedre uddannelsesapparatet over en bred front.

Samtidig stiller ungdommen med stigende energi og dygtighed sammen med andre progressive befolkningsgrupper krav om en uddannelsesreform, om lige adgang til uddannelse for alle. Vi har altså et stående dilemma. På den ene side presser erhvervslivet på for en uddannelseskapacitet og en uddannelsesform, der tjener dets interesser, og på den anden side mærkes trykket fra de uddannelsessøgende unge, hvis behov man ikke formår at opfylde.

Mellem på den ene side de uddannelsessøgende krav og på den anden side det borgerlige samfunds erkendelse af, at uddannelse af arbejdskraft er en simpel nødvendighed, ligger så problemet om vor uddannelsesstøttes målsætning. Skal uddannelsesstøtten bidrage til at stabilisere de bestående samfundsforhold, de bestående ejendomsforhold, og styrke vores antidemokratiske samfundsform, eller skal den bidrage til en demokratisering af samfundsforholdene, således at den bliver et samfundsmæssigt fremskridt?

At uddannelsessystemet er antidemokratiske, kan desværre klarlægges ganske tørt og nøgternt. I sin nuværende opbygning afspejler uddannelsen i Danmark ganske klart det klassedelte samfund. Det gælder i skolen, inden for de faglige uddannelser og inden for de højere uddannelser. Det statistiske materiale, der foreligger, viser klart, at i et samfund som vort afhænger uddannelsesmulighederne af den enkeltes sociale herkomst, vedkommendes køn og vedkommendes bosted.

Den udvælgelse, der kommer til udtryk, forstærkes, jo længere væk den uddannelsessøgende ungdom bor fra hovedstaden og de andre centre for industriel udvikling. En demokratisering af uddannelsen kræver derfor store og afgørende ændringer i samfundet. Når Nordjylland med 12 pct. af det samlede antal elever i 7. klasserne kun leverer 7 pct. af studenterbestanden ved universiteterne, mens hovedstaden med 30 pct. af landets elever i 7. klasser leverer 52 pct. af studenterne ved universitetet, ligger det

klart, at der er tale om et samfundsmæssigt problem af en størrelse, der ikke er løst ved en ganske ringe og ubetydelig stipendiestøtte.

Hertil kommer så den meget alvorlige diskrimination, der er knyttet til den sociale herkomst. Forslaget her skulle egentlig præstere et forsøg på at nedbryde denne diskrimination, men ministeren har i stedet for ladet det indeholde en sørgmodig erkendelse af, at den er til stede og nok ikke kan udjævnes med det første. Allerede i gymnasiet kommer kun 2 pct. af de ufaglærte arbejderes børn og kun 7 pct. af de faglærtes ind. Ved universiteterne og de højere læreanstalter er der ca. 10 pct. arbejderbørn, og Socialforskningsinstituttet understreger i sine undersøgelser den selvfølgelig sandhed, at man trods energisk forskning ikke har været i stand til at påvise nogen form for intelligensforskel mellem de forskellige samfundsgrupper. Arbejderhjemmene udgør i dag 43 pct. af befolkningen, mens deres altså lige så velbegavede børn kun udgør 10 pct. af de studerende. Akademikere og andre højtuddannede udgør 9 pct. af befolkningen, mens deres børn udgør 35 pct. af de studerende. Disse tal er det absolut nødvendigt at holde sig for øje, når man taler om uddannelsesstøtte, og det er også meget nødvendigt at holde sig for øje, hvem det er, der kommer til at betale til uddannelsen for de velstillede.

For kvinderne giver tallet sig særlig grove udslag, idet 13 pct. af pigerne fra overklassen ingen uddannelse får, medens 55 pct. af pigerne fra arbejderklassen forbliver uuddannede. Det er her interessant at lægge mærke til, at den sociale diskrimination mellem de forskellige samfundsgrupper for kvindernes vedkommende nøjagtigt følger mønsteret, men blot giver sig særlig stærke udsving.

Når dette er understreget, må det heretter siges, at ingen kan være tilfreds med de lapperier, som dette lovforslag er udtryk for, og der er ingen som helst garantier i det, ministeren gerne vil kalde en perspektivplan, den plan, der er opstillet til udvikelse af støtten. De lovede årlige forbedringer er helt afhængige af de skiftende regerings mere eller mindre begavede samfundsøkonomiske overvejelser, og vi har uhyggelige erfaringer for, at sådanne overvejel-

[Hanne Reintoft.]

ser resulterer i, at byrderne væltes over på dem, der dårligt er i stand til at bære nye byrder; det skulle man måske også holde sig for øje, når man taler om meget store, nye byrder.

På denne baggrund vil vi gerne slå fast, at det, den uddannelsessøgende ungdom i Danmark i dag har brug for, er en lovgivning, der først af alt begynder en systematisk nedbrydning af de økonomiske skranke, der i dag hindrer masser af unge fra i det hele taget at søge uddannelse, og for det andet sikrer, at der på alle trin — og det er det meget vigtigt at understrege — på alle trin i uddannelsen ydes støtte efter behov. Det viser sig nemlig tydeligt i undersøgelsen af de 14-20-åriges uddannelse, at frasorteringen sker på et meget tidligt tidspunkt, i hvert fald umiddelbart efter undervisningspligtens ophør, om ikke på et endnu tidligere tidspunkt. Det må også derfor overvejes grundigt, om ikke stipendieordningerne for 8. klasse og opefter må øges ganske betydeligt i forhold til den anden støtte, og det må også overvejes, om man skal lytte til vage røster om efter sociallovgivningen at overveje støtte til forældre, når undervisningspligten udvides, og finde ud af, om det for det første kan blive til realiteter, og om det for det andet er den rigtige vej at gå for dårligt stillede familiers vedkommende. Hvis lovgivningen virkelig skal modvirke den sociale diskrimination, må der sættes meget tidligt ind både med økonomisk støtte og med stimulering af forældre og elever fra skolens side. Også her er der en gammel fordom, der skal udryddes hos læreren, nemlig den meget enkle, man har set i adskillige undersøgelser, at velstillede forældres børn er de bedst begavede.

Støtten må på alle trin have et omfang, der sikrer, at alle uden at måtte tage erhvervsarbejde under uddannelse kan opnå den nødvendige tryghed til gennemførelse af uddannelsen. Jeg må sige, at jeg i denne sammenhæng ikke forstår ministerens tilføjelse om, at der efter de forbedrede forhold for lærlingene i 1969 ikke skulle være anledning til at give dem del i merbevillingerne. Den løn, lærlingene får, er meget, meget ringe; jeg kan f. eks. tage smedelærlingene: deres løn er ved overenskomsten i 1969 steget fra 51 kr. om ugen til 68 kr. Selvfølgelig

kan det tage sig meget smukt ud, hvis man nøjes med at sidde og se på den procentvise stigning, men det er på enhver måde en aflønning, der stiller dem meget, meget dårligt og gør det umuligt for dem at klare sig. Vi ser f. eks. også i børne- og ungdomsforsorgen det evige problem, at man på en eller anden måde må hjælpe disse unge, hvis forældrene slår hånden af dem, ved at inddrage dem under forsorgen. Det kan ikke være en rimelig form for uddannelsesstøtte. Jeg vil derfor understrege meget stærkt, at lærlingene ikke kan undvære at få del i merudgifterne, selv om disse er beskedne. Endelig må også tilføjes, at i den periode, hvor de er på teknisk skole, synker deres indtægter yderligere; så kommer f. eks. smedelærlingene ned på omkring 50 kr. om ugen.

Der har været megen diskussion om, hvorvidt støtte skulle ydes til alle uanset økonomiske forhold eller efter behov. Jeg ved godt, hvad der er det populære synspunkt, nemlig støtte til alle uanset deres økonomiske forhold. På den anden side har vi klare tal for, at det for alle uddannelsers vedkommende og specielt for de højere uddannelser ligger således, at det er overklassens og den bedre stillede middelklassens børn, der får uddannelsen, som i sig selv er en kostbar samfundsøkonomisk investering. Vi lever i et samfund, hvor de store skattebyrder betales af det store flertal med ganske jævne indtægter, og hvor man nægter at stramme formuebeskatning, aktieselskabsbeskatning og erhvervsbeskatning i det hele taget, hvorimod man bestandig indfører skattelettelser for de velstillede grupper, især inden for erhvervslivet. Med et skattesystem, hvor den arbejdende befolkning bærer de tungeste skattebyrder og får de ringeste muligheder, er det derfor efter vor mening nødvendigt at opretholde et behovskriterium, da de lavtlønnede ellers igen vil få pålagt ekstra byrder for at give velhavernes børn en støtte, som de ud fra et samfundsøkonomisk, om end ikke et individuelt, synspunkt ikke har behov for. Jeg ved godt, at den enkelte student føler behovet og måske kan synes, det er en urimelig betragtning. På den anden side må den enkelte student, så længe man accepterer det samfund, vi lever i, også se det ud fra, hvilke byrder han lægger på andre, og stu-

[Hanne Reintoft.]

denten fra det velstillede hjem må gøre sig klart, at hvis han vil have f. eks. den af VS nævnte meget store støtte, lægger han en stor byrde på folk, der aldrig nogen sinde har haft hans uddannelsesmuligheder eller mulighed for indtægter. Samtidig vil jeg dog gerne understrege, at det må ligge ganske klart, at et behovskriterium er noget uhensigtsmæssigt; det er noget, der viser et usundt samfund. Disse behovskriterier må stadig udvides i takt med, at en eventuel igangsat demokratisering af uddannelsen skrider frem.

Principielt er jeg ganske enig i, at den støtte, der ydes, gives som stipendier, og det må i hvert fald være et absolut krav, når det gælder støtte til fortsat skolegang og til lærlingene, der aldrig vil nå op på mere end beskedne indtægter.

Hvis vi i den usle situation, vi er i rent støttemæssigt, skal overveje at bibeholde lånemulighederne et stykke tid, må det i hvert tilfælde kun gælde de uddannelser, der senere giver de meget høje indtægter. Som jeg har nævnt før, tror jeg nemlig ikke på det, som bl. a. SF har anført, og som hr. Kjær Rasmussen har sagt i dag, at hvis al støtte blev stipendiestøtte, ville det måske begrænse de høje akademikerlønninger. Hr. Kjær Rasmussen nævnte utallige gange det kapitalistiske samfund, og vi er ganske enige om at afskaffe det. En forudsætning for dets afskaffelse er dog nok, at man kender bare en smule til dets love. Vi må vide, at i et kapitalistisk samfund som vort er arbejdskraften en vare, og den, der kommer med et højt kvalificeret og efterspurgt tilbud, vil være i stand til at tilkæmpe sig den højeste løn. Det har ikke noget med stipendiestøtte at gøre, sådan som vort samfund er udstyret.

Med det niveau, nogle af vore akademikerlønninger har, skulle der også være en vis mulighed for at tilbagebetale en del af uddannelsesstøtten, så længe samfundet ikke formår at klare det hele som stipendiestøtte. Skal man væk fra dette princip, der hverken er sundt eller principielt rigtigt, kræver det samfundsforhold, der giver mulighed for anderledes planlægning også af de højest uddannedes forpligtelser og aflønninger; når dette kan lade sig gøre, er sagen en ganske anden. Men det må ligge helt klart,

at når behovet for uddannelsesstøtte skal vurderes, må det vurderes ud fra den reale situation, og heri må indgå familiens faktiske indtægt og selvfølgelig ikke indtægten, efter at alle mulige skattefordele for de i forvejen privilegerede har været anvendt.

Lad mig her tilføje, at det må være et rimeligt princip, at de besiddende i vort samfund skal betale noget mere til uddannelserne. Som jeg var inde på i indledningen, har erhvervslivet en livsvigtig interesse i, at uddannelseskapaleteten er stor nok. For lærlingenes vedkommende må det ligge klart, at der må stilles krav over for arbejdsgiverne om at bære en væsentlig del af byrden ved deres uddannelse, selvfølgelig med den tilføjelse, at dér, hvor det ikke lykkes fagbevægelsen at tilkæmpe sig uddannelsesstøtte til lærlingene, må samfundet træde til, så lærlingene ikke, som de har været i mange år, bliver en særlig dårligt stillet gruppe.

Men også med hensyn til de andre uddannelser må det overvejes, om ikke der fra erhvervslivets side ud fra dets egne klare interesser må ydes en økonomisk indsats for uddannelsen. Man kunne overveje at pålægge banker og sparekasser at stille tilstrækkelige beløb til rådighed for långivning til uddannelsessøgende. Hvis denne pligt også omfattede pligten til at yde disse lån til en rimelig rente — og dér vil jeg gerne indskyde, at den må være betydelig lavere end den, ministeren har foreslået, der er alt for høj — så kunne det beløb, som staten nu afsætter til stipendier plus lån, anvendes udelukkende til stipendier. Det ville i hvert tilfælde forbedre uddannelsen en smule med det samme. Jeg ved godt, at man nu vil indvende, at det er et indgreb i bankernes frie dispositionsret; men der er vel næppe nogen, der tør hævde, at det ikke ville gavne almenvellet, om samfundet fik retten til på denne måde bl. a. at øve indflydelse på anvendelsen af de samfundsskabte værdier, der nu hober sig op i de private pengeinstitutter. Måske vil udvalget komme med nogle forbedringer, og vi vil også komme med konkrete ændringsforslag; bl. a. vil vi komme med et om at pålægge bankerne at give et tilskud til uddannelsen, og vi er indstillet på at fremsætte ændringsforslag herom såvel til dette lovforslag som til bankloven.

[Hanne Reintoft.]

Inden udvalgsarbejdet går i gang, vil jeg dog appellere meget til, at man vil overveje at gøre udvidelsen af støtten i de kommende år dels betydelig større, dels ikke så tilfældig, som ministeren har nævnt, således at man ved hvert finansår skal tage stilling til, hvor meget der kan blive tilovers. Der må lægges en ganske fast plan for uddannelsesstøttens udvidelse til det ønskede mål, og det mål, de studerende har fremlagt, må skønnes ikke alene rimeligt, men også så gennemførligt, at det må kunne danne grundlag for, at udvalget laver en ganske fast økonomisk plan for uddannelsesstøtten inden for de nærmeste få år. Den må forlanges planlagt ganske nøje i løbet af en kort årrække, hvilket selvfølgelig vil sige, at det må være bevillinger af en ganske anderledes størrelse end dem, undervisningsministeren har nævnt, der skal til. Det må blive noget med, at man i løbet af 3-4-5 år må komme op på, hvad de studerende meget rimeligt har anført.

Undervisningsministeren (Helge Larsen): Må jeg begynde med at takke hr. Knud Bro, hr. Enggaard og hr. Valbak for tilslutning til mit forslag og dernæst gøre nogle bemærkninger om nogle af de kritiske synspunkter, som er fremført.

Hr. Knud Nielsen omtalte indledningsvis den kronik, jeg har skrevet i Politiken i dag, og spurgte, om det var en tilfældighed, at den stod der i dag. Nej, det er ingen tilfældighed. Hensigten med kronikken er bl. a. at bidrage til en drøftelse af, hvad det er for problemer, man skal i gang med ud over de økonomiske, når man vil tale om lige adgang til uddannelse. Hvis det skulle være gået sådan, at hr. Knud Nielsen ikke har bemærket det, må jeg måske erindre om, at udgangspunktet for denne kronik er en udtalelse af formanden for studenterrådet ved Københavns universitet, hr. Klemmensen, fremsat ved nytårstid, hvori hr. Klemmensen netop kritiserede folketinget og folketingets partier for ikke at have opmærksomheden henvendt på andre problemer end de rent økonomiske, når man taler om den lige adgang til uddannelse. Jeg har villet gøre et forsøg på at bidrage til en sådan debat med kronikken i dag. Jeg har også gerne med den villet fremhæve, at

spørgsmålet om lige adgang til uddannelse og spørgsmålet om uddannelsesstøtte ikke bare er et problem om studenter, hvad jeg ellers kunne få indtryk af ved at høre en del af den debat, som har været ført her i dag — måske ikke mindst det, hr. Knud Nielsen fremførte.

Hr. Knud Bro var også inde på dette problem og sagde — og det er jeg ganske enig i — at vi ved for lidt om, hvad der er grunden til den manglende demokratisering, eller sagt på en anden måde: mangel på lige adgang til uddannelse. Der er ført synspunkter frem om geografiske, miljømæssige og kulturelle hindringer; der er mange barrierer. Hr. Knud Bro spurgte, om ikke det var en idé at lade nogle mennesker gå i gang med at prøve at finde til bunds i, hvad det egentlig er for barrierer, der er tale om, og jeg vil da meget gerne under udvalgsdrøftelserne om dette lovforslag være med til at prøve at tænke og drøfte disse ting igennem. Jeg skal ikke på indeværende tidspunkt kunne sige, om det vil være rigtigt at nedsætte et specielt udvalg til at se på det; men at vi ikke ved tilstrækkeligt om disse forhold, kan jeg være enig i, og kan vi bidrage til, at vor viden på dette område bliver større, skal jeg være parat til at medvirke dertil.

Hr. Knud Bro var også ganske kort inde på spørgsmålet om uddannelsens struktur. Jeg er enig i, at hele det problem i og for sig også hører med, men vil foretrække at lade det ligge, idet vi jo vil komme til at debattere det formentlig i næste uge, når universitetsstyrelseslovforslaget kommer til første behandling.

Hr. Knud Bro sagde også, at vi ikke har flottet os unødigt med dette forslag, og det er jeg enig i. Jeg vil gerne i relation til bemærkninger, der er fremsat herom, slå fast, at med dette forslag gennemføres ikke en reform efter von Eyben-udvalgets planer, aldeles ikke. Det er der heller ingen af dem, der har ansvaret for dette forslag, der har sagt. Der gives en rammelov, som gør det muligt efterhånden at udbygge uddannelsesstøtten således, at vi kan nærme os noget af det, vi gerne vil. Jeg og regeringen ved udmærket godt, at de 28 mill. kr., hvormed vi reelt kan forøge uddannelsesstøtten i det kommende finansår, ikke løser disse problemer. Det er der heller aldrig

[Undervisningsministeren.]

nogen der har forestillet sig at de skulle gøre. Vi har naturligvis set det som en politik, en udbygning over længere sigt.

Når man har efterlyst rammebevillinger, må jeg svare dertil, at i den perspektivplanlægning, som regeringen forbereder, vil der også være foretaget en vurdering af, i hvilken grad man vil kunne udbygge støtten til uddannelse. Men denne planlægning er, som man ved, endnu ikke færdig. Jeg tror imidlertid, at med princippet med fremtidig afsætte de beløb, der kan afses til udvidelse af støtten til unge under uddannelse, på de årlige finanslove vil man få en bedre fremgangsmåde end dette at skulle ændre loven år for år.

Det er rigtigt, som det også er fremhævet bl. a. af hr. Valbak, at der i forslaget til rammelov er angivet forskellige støttemuligheder og dermed også en retningslinje for, efter hvilke principper støtten vil kunne udbygges. Naturligvis har hr. Valbak også ret i, at der vil være mange muligheder for at bruge merbevillinger; det vil netop være i drøftelsen af, hvor merbevillingerne skal anvendes, at man vil føre den fremtidige uddannelsesstøttepolitik.

Jeg er ikke uenig i det synspunkt, som er kommet frem her i dag, at det er væsentligt, at man umiddelbart efter undervisningspligtens ophør kan sætte ind med støtte, netop hvis man vil skabe den lige adgang til uddannelse. Jeg er enig med hr. Morten Lange, som fremhævede, at det er vigtigt at sætte ind netop på det tidspunkt. Hr. Morten Lange nævnte 10. klassetrinnet og de efterfølgende klassetrin. Jeg er enig i hans betragtning. Jeg må også gøre opmærksom på, at netop på de områder er der ved de sidste ændringer i ungdommens uddannelsesfond sket ganske betydelige forøgelser.

Her skylder jeg et svar på et spørgsmål, som hr. Knud Nielsen stillede, og som i øvrigt også andre har været inde på, det spørgsmål, om lærlingene, lærlingegruppen, får nogen andel af den forøgelse, der finder sted i år. Det gør den ikke, og det kan nok se mærkeligt ud, men er det ikke. Jeg skulle måske erindre om endnu en gang — hr. Knud Bro har gjort det, men det er vel værd at gentage det — at under den forrige regerings tid skete der ingen ændringer. I

denne regerings tid er støtten til lærlinge sat op fra 4 mill. kr. til 13 mill. kr., den er mere end tredoblet. Når den ikke er foreslået forhøjet i år, hænger det sammen med, at lærlingelønningerne er forhøjet, således at en række lærlinge, som efter de gældende støttekriterier ikke havde mulighed for at få støtte efter ungdommens uddannelsesfond, heller ikke ville have det efter en fuld gennemførelse af det af von Eyben-udvalget foreslåede støttesystem.

Vi har søgt, så godt som sådanne beregninger kan lade sig gennemføre, at skabe en ligelig dækning for disse aldersgrupper. Skal man skabe denne ligelige dækning i forhold til det rammebeløb, som man regner med for disse grupper ved fuld udbygning af von Eyben-udvalgets forslag, er der uden nogen forøgelse til lærlingegruppen i år en ensartet dækning på omkring 45 pct. for disse aldersgruppers vedkommende. Dette er baggrunden for, at der ikke er nogen forøgelse til lærlingene efter det forslag til fordeling af de 21 mill. kr., som er angivet i bemærkningerne til lovforslaget.

Hr. Knud Nielsen spurgte også i denne forbindelse, om der er givet nogen kompensation til de uddannelsessøgende for bortfald af persontilskuddet. Jeg kan svare, at i de 70 mill. kr., som ungdommens uddannelsesfond blev forøget med i 1969-70, var indbefattet 20 mill. kr., som skønnedes at svare til bortfaldet af persontilskuddet, og disse 20 mill. kr. er genbevillet i forslaget for 1970-71.

Hr. Enggaard var inde på, at man ved vurderingen af de studerendes leveomkostninger måske skulle se bort fra de ekstravagantes store forbrug og de meget sparsommeliges lave forbrug. Jeg vil gerne med udvalget drøfte dette problem. Det er rigtigt, at skal man finde frem til, hvad der er leveomkostningerne, må man have et gennemsnit, som virkelig er repræsentativt.

Hr. Enggaard var også inde på spørgsmålet om bruderklæringerne og det ønskelige i, at det stærkt understreges, hvilken risiko der er ved at misbruge disse bruderklæringer. Det er vi i ministeriet ganske enige i og mener også at kunne sige, at der er konstateret så få misbrug, at man vistnok må sige, det er en meget, meget lille del, der har været tale om. I de tilfælde, hvor der er sket misbrug, er der sket tilbagebetaling;

[Undervisningsministeren.]

der har været en politiuundersøgelse i et enkelt tilfælde i Århus. Vi er enige i, at det skal understreges meget stærkt, hvad der er tanken med disse bruderklæringer. Jeg er enig i, at de nye regler for værgebeskikkelse, som er indført i forslaget, vil gøre disse erklæringer mindre i antal, ligesom vel også den øgede adgang, som foreslås, til at yde en vis støtte til studerende over 23 år uanset forældreindtægt vil gøre problemet med bruderklæringerne mindre.

Hr. Valbak var inde på det spørgsmål, om stipendienævnene ikke bliver overflødige, efterhånden som man når frem til administration efter faste retsregler og EDB-administration, og det er naturligvis rigtigt; sådan vil det gå. Der vil dog stadig væk, formoder jeg, være tilfælde, hvor lokal vurdering af en ansøgers forhold vil være nødvendig, og dér vil stipendienævnene nok være dem, der bedst vil kunne gøre det. Men man må nok se i øjnene, at stipendienævnenes betydning bliver mindre.

Hr. Morten Lange var utilfreds med, at den låntype, der populært kaldes lån 0, altså den nuværende type lån, som er rentefri både i studietiden og efter studietiden, indtil de er afdraget, forsvinder og erstattes af lovforslagets låntype I, som er rentefri i studietiden, men forrentes efter studietidens afslutning. Jeg synes, det er rigtigt at foretage denne ændring. Jeg har altid haft vanskeligt ved at se det berettigede i, at man efter at have fuldendt sin uddannelse og have fået arbejde og gode indtægter skulle vedblive at have rentefrihed af studielån. At lånet er rentefrit i studietiden, kan være i sin orden, men at det skal være det, efter at man har fået sin kandidateksamen, finder jeg ikke noget rimeligt i. På det punkt følger forslaget i øvrigt indstillingen i von Eyben-udvalget.

Den foreslåede administration har været kritiseret fra visse sider, ikke mindst fra hr. Knud Niensens side. Man skal være opmærksom på, at den nye støtteadministration, som får en direktør i spidsen, er op-

bygget ved, at administrationen af ungdommens uddannelsesfond og Dansk Studiefond samles under ét; der er ikke tale om nogen egentlig forøgelse af administrationen, men om en bedre opbygning, som skulle give en bedre og mere effektiv administration, ikke mindst når man får EDB-anlæg til rådighed fra det nye støtteårs begyndelse.

Det råd, som er foreslået nedsat, vil have repræsentation for de grupper, som navnlig har kendskab til og indsigt i dette, og vil kunne være rådgivende for administrationen. Endelig foreslås oprettet et ankenævn, som jeg anser for særdeles værdifuldt, fordi der er en række ankesager, som det vil være rigtigt at få afgjort i et sådant uafhængigt ankenævn. Nærmere oplysninger derom skal vi gerne give i udvalget. Det vil efter min opfattelse give en bedre, mere effektiv administration end den nuværende.

Hr. Knud Nielsen spurgte mig, om der er mulighed for reel indflydelse på dette lovforslag under udvalgsbehandlingen, og det er vel naturligt, at jeg svarer: lad os se, hvilke reelle forslag man har. Jeg siger det, fordi hr. Knud Nielsen fremsatte en gennemgående hård kritik af dette forslag — det er hr. Knud Niensens og socialdemokratiets fulde ret — men der var ikke ét ord om, hvad socialdemokratiet kunne forestille sig at anvende i forøget beløb til ungdommens uddannelsesfond, ikke for året 1970-71, ikke for næste finansår, heller ikke længere frem i tiden. Derfor ville det være uhyre interessant at få at vide, hvad socialdemokratiet kunne tænke sig, måske bare i det kommende finansår. Det kan måske være lidt vanskeligt at redegøre for, når man samtidig arbejder med forslag om store skattenedsættelser.

Knud Nielsen: Må jeg først rette et par bemærkninger til ministeren.

Jeg forstår, at tidspunktet for kronikken i Politiken var velvalgt, og at det således er fuldt bevidst, at ministeren taler udenom. Det er nemlig uddannelsesstøtte som led i demokratiseringsbestrebelse, vi taler om

[Knud Nielsen.]

her i dag, eller som vi skulle tale om her i dag, og ikke de øvrige faktorer; de øvrige faktorer er i hvert fald i denne forbindelse noget underordnet. Må jeg i den forbindelse spørge ministeren, om der ligger en skjult hensigt bag, at der ikke længere i § 1 står noget om, at denne ordning tager sigte på at demokratisere adgangen til uddannelserne. Der er ikke nogen ordlyd i den retning i § 1. Vil det sige, at man faktisk har opgivet det oprindelige mål?

Jeg vil også gerne stille en række spørgsmål til ministeren. For det første: vil forslaget, når det er gennemført fuldt ud, medføre, at ingen af økonomiske grunde forhindres i at få den uddannelse, de har lyst og evner til? Vil det medføre, at erhvervsarbejdet under uddannelsen begrænses til et minimum, som ikke virker hæmmende for studieaktiviteten? Det var netop målsætningen for von Eyben-udvalgets arbejde, og det må være de to mål, der først og fremmest skal nås.

Jeg vil gøre opmærksom på, at fra 1948 til 1969 er antallet af børn fra arbejderhjem, som går i gymnasiet, kun steget med 1,8 pct., nemlig fra 8,5 til 10,3 pct. Det er over en periode på 21 år, og så er spørgsmålet: hvordan skal denne ordning kunne føre flere ind i uddannelsessystemet?

Må jeg videre spørge ministeren: er erhvervsarbejdets andel i den samlede finansiering af uddannelsesomkostningerne steget eller formindsket i de seneste år, og hvilken indflydelse har det på studieeffektiviteten? Er det ikke rigtigt, at von Eyben-udvalget var enig om, at en virkelig demokratisering af studietilgangen bedst opnås ved udelukkende at yde støtte som stipendier?

Jeg kan måske også henvise til en beregning, der er foretaget af professor Tornehave, som er professor i matematik ved Københavns universitet. Han har på grundlag af det forslag, der er fremsat her, beregnet, at det med den nuværende hastighed vil tage 36 år, før von Eyben-udvalgets betænkningss minimumskrav om stipendie- og lånordninger til lærlinge, til skoleelever, til gymnasiaster og studerende ved universiteter og højere læreanstalter er opfyldt. Og så vil jeg endda sige, at jeg tror, professoren er optimist.

Det indtryk står tilbage, efter hvad ministeren har sagt her og i øvrigt efter diskussionen i dag, at det er en Potemkinkulisse, der er tale om, det er en ren facade. Der findes intet bag; man kunne måske sige, at der findes intet til at støtte facaden. Vi går meget skeptiske til udvalgsbehandlingen, og det gør vi belært af erfaringerne fra tidligere og af de udtalelser, der er faldet ved førstebehandlingen i dag. Men om ikke andet kan vi måske få en slags svar på nogle spørgsmål.

Jeg vil bede ministeren læse fortrykket i morgen. Ministeren fik nemlig indtrykket af, at jeg kun talte om studenter. Jeg sagde udtrykkeligt, og nu citerer jeg mig selv: lad det også være sagt, så det ikke kan misforstås, at vi naturligvis er klar over, at fuld stipendiestøtte ikke kan gennemføres med ét slag, men at det vil kræve en årrække, og at vi mener, at denne fulde stipendiestøtte skal omfatte samtlige uddannelsessøgende. I det til pressen omdelte manuskript vil ministeren kunne se, at „samtlige“ er understreget, for at vi kunne få kvalitet denne misforståelse, som jeg tror ministeren har gjort sit til at skabe.

Ministeren efterlyste socialdemokratiets forslag; ministeren havde ikke hørt noget om, hvad vi ville. Jeg henviste i mit første indlæg til vort forslag fra sidste år, hvor vi foreslog yderligere 150 mill. kr. stillet til rådighed. Det, sagde jeg, må i hvert fald være minimum af, hvad vi kræver i år. Også til oplysning for andre kan jeg minde om, hvordan vi dengang foreslog beløbet fordelt, netop ved en sænkning af aldersgrænsen for forældreindtægts indflydelse på støtten og ved en forhøjelse af stipendieandelen i den samlede stipendie- og lånmasse. Det er dog en antydning af, hvad vi kunne tænke os.

Hr. Knud Bros tale var helt i tråd med ministerens kronik; den havde ikke noget med sagen at gøre, eller en stor del af den, må jeg sige, havde ikke noget med sagen at gøre. Hr. Knud Bro spurgte ligeledes: hvorfor siger socialdemokratiet ikke, hvad det vil i sagen? Han mente, at vi bare kritiserede regeringen. Jeg må også bede den konservative ordfører følge forhandlingerne lidt mere opmærksomt. Jeg har allerede over for ministeren sagt, hvad vi ville, og hvad jeg gav udtryk for i mit første indlæg; og

[Knud Nielsen.]

hvad vi foreslog sidste år, ville den konserverative ordfører kunne finde frem til ved lidt undersøgelsesarbejde.

Det, vi sagde sidste år om vore forslag, var, at dette var blot en spæd begyndelse til en reform af uddannelsesstøtten, men at det, det gjaldt om, var at komme i gang. Her har vi indtrykket af, at der er tale om et tilbageskridt.

Hr. Enggaard udtrykte ligefrem glæde over kombinationen af stipendier og lån. Man må vel acceptere det som en nødvendighed i øjeblikket, at man har en sådan kombination, men derfra og til at være glad for det er der dog et stykke vej. Jeg vil spørge hr. Enggaard, om han virkelig tror, at en långivning til 10 pct.s rente vil få flere unge, der ikke hidtil har fået en uddannelse, ind i uddannelsessystemet.

Det glædede mig meget, at den radikale ordfører, hr. Valbak, principielt var enig i forslaget om fuld stipendiestøtte eller uddannelsesløn. Det tyder dog på en fremskridtsvenlig holdning, som måske senere kan udmøntes. Når hr. Valbak derefter fremstiller det således, at man med tiden vil gå ned til en 20 års grænse for forældreindtægtsens indflydelse på støtten, og at dette prioriteres højt, så synes jeg, det lyder lidt i retning af det, man populært kalder gas, øregas og øjenforblændelse. Hvorfor ikke gå ned til 18 år? Inden man har gennemført en fuld stipendieordning i hvert fald, så er jeg sikker på, at en myndighedsalder på 18 år vil være gennemført.

Hr. Kjær Rasmussen stillede et spørgsmål til mig om, hvordan vi ville skaffe midler til fuld stipendiestøtte, når vi samtidig vil opretholde alle de kapitalistiske samfundsindretninger — jeg tror, det var sådan, det blev udtrykt. Jeg tror ikke, dette er stedet at diskutere samfundsomvæltninger; jeg tror, det ville være muligt over en årrække at nå frem til fuld stipendiestøtte under det nuværende system dels gennem skattefinansiering, dels måske gennem en fondsfinansiering, som jeg i øvrigt også vil efterlyse ministerens stilling til. Men det er da klart, at visse samfundsreformer ville kunne fremme denne udvikling.

Knud Bro: Jeg er dybt bedrøvet over, at jeg ikke lever op til hr. Knud Niensens intel-

lektuelle forventninger, men vi har nu analyseret situationen så godt, som vi magter med de ringe midler, som er blevet os betroet, og når hr. Knud Nielsen siger, at det, vi siger, ikke har noget med sagen at gøre, så må det stå for hans egen regning. Jeg synes, de ting, han har sagt om demokratiseringsprocessen, mangler alting i klarhed; jeg synes, det nye i det, hr. Knud Nielsen sagde, var meget begrænset, jeg synes faktisk, at han begyndte på bunden og arbejdede sig langsomt nedefter i sit sidste indlæg.

Når hr. Knud Nielsen nemlig står herop og siger, at det forslag, man har stillet sidste år — vi skal altså læse det igennem igen, det har vi selvfølgelig allerede gjort — går ud på, at man skal anvende pengene til en sænkning af den grænse, hvor støttens afhængighed af forældreindkomsten ophører, har det så aldrig slået hr. Knud Nielsen, at en sænkning af denne grænse netop betyder, at man i samme grad eller måske i højere grad giver støtten til dem, der altid har fået støtte, og ikke til de unge fra arbejderklassen, som aldrig har fået støtte?

Må jeg ikke have lov til at sige med hensyn til den diskussion om stipendier, at hvis vi bare kunne dele pengene ud, så kunne vi da hurtigt blive enige. Men når vi ved, at vi har et økonomisk problem, har begrænsede midler og skal bruge de midler så godt som muligt, var det så ikke rimeligt at spørge dem, som havde fået den bedste uddannelse, et samfund kan give folk, og dem, som får de bedste lønninger, et samfund kan give folk, om de ikke godt ville hjælpe os en lille smule med at klare det for alle de andre?

Jeg synes også, det er påfaldende i en diskussion om demokratiseringen, hvor man ligesom lægger op til, at det er vort ansvar, at disse 90 pct. stadig væk ikke er kommet med, at man nævner, at fra 1948 og frem til i dag er den procent, der kommer fra arbejderhjem, kun steget med 2. Jeg må minde om, at socialdemokratiet har regeret i to tredjedele af denne periode. Men det synes jeg ikke er særlig interessant — bortset fra at det kan anvendes i en polemik om, hvorvidt den ene har forstået det ene eller det andet. Det interessante i det er, at levestandarden er væsentligt forbedret i denne periode, og støtten til uddan-

[Knud Bro.]

nelsen er steget mange, mange gange, men alligevel er det ikke slået igennem. Det var derfor, jeg sagde: vi ved for lidt om det, og derfor må vi undersøge det. Det er ikke nok bare at komme op og sige, det er regeringens skyld.

Problemet i denne sag, hvis man ellers vil tage det alvorligt og tages alvorligt, er, at man skal se at finde ud af: hvordan kan det være, at der er disse barrierer, som vi ikke har kunnet finde? Nogle af dem kender vi. Selvfølgelig er der geografiske barrierer, selvfølgelig er der økonomiske barrierer; men der er altså også nogle andre barrierer, som vi skulle prøve om ikke vi kunne finde frem til.

Derfor takker jeg ministeren for tilsagnet. Jeg lægger megen vægt på, at vi får lavet en sådan undersøgelse, hvor vi i højere grad kan få noget at vide om, hvordan det kan være, at en stor gruppe af befolkningen i praksis aldrig kommer frem til en højere uddannelse.

Kjær Rasmussen: Jeg efterlyste nogle udtalelser fra ministeren, f. eks. vedrørende beløbsrammen. Nu forstod jeg, at der skulle fyldes lidt i hen ad vejen, og jeg ved så ikke, om det skulle være et svar.

Jeg efterlyste også bemærkninger vedrørende støttekriterierne; hvordan havde man tænkt sig dem udformet? Det fik jeg heller ikke noget svar på. Endelig spurgte jeg, om sigtet med regeringens forslag er at nærme sig von Eyben-udvalgets flertalsforslag. Jeg fik en slags svar fra ministeren, idet ministeren sagde, at man med forslaget vil nå det, man gerne vil. Det var faktisk det svar, ministeren gav. Må jeg ikke spørge ministeren: hvorfor skal det egentlig være en hemmelighed, hvad det er, regeringen vil? Jeg synes, vi skulle have svar på, hvad der er regeringens målsætning.

Hr. Knud Nielsen siger, at dette er ikke stedet at diskutere samfundsomvæltninger, han tror på det nuværende samfunds mulighed for at arbejde sig henimod fuld stipendiestøtte. Jeg må på den baggrund, historien viser os, anbefale hr. Knud Nielsen hurtigst muligt at blive vantro.

(Kort bemærkning).

Knud Nielsen: Jeg vil ikke påtage mig at bedømme den konservative ordførers intel-

lekt, men jeg tror også i denne situation, at han har misforstået mig. Jeg har ikke på noget tidspunkt lagt skylden for den nuværende situation på den nuværende regering eller på den nuværende undervisningsminister. Det, jeg har gjort, er, at jeg har trukket en række ting frem og sagt, at således er situationen, og det, jeg bebrejder regeringen, og det, jeg bebrejder undervisningsministeren, det er, at de ikke kan vise en lille smule mere idérigdom med hensyn til forslag til at forbedre situationen, som den er i dag.

Hanne Reintoft: Jeg tænkte nok, at når ministeren var kommet frem til, at lærlingene ikke skulle have del i merbevillingen, så var det, fordi man sad og regnede med lærlingenes lønstigninger. Det er også, som jeg sagde før, rigtigt, at procentuelt kan de tage sig store ud. Men når jeg nu nævner, at f. eks. smedelærlingene er steget 17 kr. om ugen, så må ministeren da vide, at det ikke på noget væsentligt punkt forbedrer deres muligheder.

Jeg kan heller ikke se, det er noget argument, at støtten til lærlingene er steget fra 3 mill. kr. til 13 mill. kr., når alle ved, at 13 mill. kr. er som en dråbe i havet til den meget store gruppe af unge. Jeg vil bede ministeren bl. a. høre hos socialministeren, om det ikke var rigtigt, hvad jeg var inde på før, at man meget, meget ofte simpelt hen ikke ved, hvordan man skal anvende forsorsloven for overhovedet at hjælpe nogle af de unge, der er i lære, igennem deres uddannelse.

Nu kan det næppe være ministeren ubekendt, at også lærlingene stiller krav om 1 kr. mere i timen, og jeg kan forstå, at ministeren håber, det lykkes dem at gennemføre kravet, for ellers bliver det i hvert tilfælde aldeles nødvendigt at give mere støtte til lærlingene herindefra.

(Kort bemærkning).

Knud Bro: Jeg ønsker hr. Knud Nielsen velkommen ned på jorden og tager det som et udtryk for, at socialdemokratiet positivt vil bidrage til en diskussion i udvalget om, hvor de demokratiske barrierer ligger i samfundet.

Undervisningsministeren (Helge Larsen): Jeg iler med at sige til hr. Knud Nielsen, at

[Undervisningsministeren.]

jeg på mit notat har overset, at han udtrykkelig sagde, at det var stipendier til samtlige uddannelsessøgende. Så er den sag vist ude af verden.

I øvrigt skal jeg sige til det, hr. Knud Nielsen sagde i anden omgang, at der ligger ikke noget i, at ordene „demokratisere uddannelsen“ ikke forekommer i lovforslagets § 1. Formålet vil man se i § 12:

„Undervisningsministeren bemyndiges til på grundlag af årlige merbevillinger til uddannelsesstøtte efter denne lov at iværksætte en etapevis gennemførelse af en generel støtteordning, der sigter mod ved stipendier og lån . . . i rimeligt omfang at dække de uddannelsessøgendes nødvendige leveomkostninger“.

Der er ikke nogen ændring i dette, men hr. Knud Nielsen og jeg kan vistnok være enige om, at det er i hvert fald et mål, der ikke nås lige med det samme. Det nås nu heller ikke særlig hurtigt, når det bare er 150 mill. kr., man tænkte sig fra socialdemokratiets side at øge bevillingerne med. Der er tale om en forøgelse på 80 mill. kr. efter forslaget her. Jeg tror, man skal være forsigtig med at kalde en uddannelsesstøtte på 343 mill. kr. for ren facade.

Formanden: Hr. Knud Nielsen har ordet for en kort bemærkning. Jeg henstiller i øvrigt, at man indskrænker de korte bemærkninger på nuværende tidspunkt.

(Kort bemærkning).

Knud Nielsen: Der er adskillige gange trukket en gammel travert frem her, nemlig at uddannelsesstøtten er blevet forøget så voldsomt under denne regering og i så ringe omfang under den tidligere regering, og undervisningsministeren siger noget i samme retning nu, hvor han siger, at der her er tale om en forhøjelse på 80 mill. kr. De forhøjelser, der er gennemført i de senere år, er jo i alt væsentligt en følge af den regulering, der har fundet sted efter elevtal og pristal, og der er ikke ret meget tilbage i reelle forbedringer.

Jeg må i øvrigt sige, når der skydes på den tidligere socialdemokratiske regering, at der jo var en stilstand, hvor man kun foretog meget beskedne forbedringer, fordi man ventede på von Eyben-udvalgets be-

tænkning. Den har vi nu, og den har vi haft i 15 måneder. Nu har vi grundlaget, vi kender undersøgelsen, vi ved, hvordan det ligger, og på det grundlag må vi bebrejde regeringen, at den ikke gør noget ved det.

Hvis jeg lige må stille et afsluttende spørgsmål til undervisningsministeren, der gav mig en forklaring på overførelsen af persontilskud til ungdommens uddannelsesfond og nævnte, at der i beløbet sidste år på 70 mill. var 20 mill., der var overflytning af persontilskud: Nu sker der jo denne gang ikke nogen som helst forhøjelse af lærlingenes andel. Vil det sige, at der ikke denne gang — det er jo 3 kvartaler, det drejer sig om — er sket nogen overflytning af persontilskud til lærlingene? Hvis ministeren ikke kan svare på stående fod, vil jeg gerne vende tilbage til sagen i udvalget.

(Kort bemærkning).

Kjær Rasmussen: Jeg iler med at konstatere, at ministeren altså ikke ville eller kunne svare på de spørgsmål, jeg stillede ham. Folketingsmedlemmerne og vel også regeringsmedlemmerne har i dag fået brev fra DSF, Danske Studerendes Fællesråd, med disse spørgsmål, og jeg synes, det ville være rimeligt, om disse mennesker kunne få et svar.

Hermed sluttede forhandlingen.

Lovforslagenes overgang til anden behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden: Efter de faldne udtalelser foreslår jeg, at lovforslagene henvises til et udvalg på 17 medlemmer. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den sidste sag på dagsordenen var:

Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående:

Forslag til lov om ændring af lov for Grønland om indførselsafgifter m. v.

og

forslag til lov om ændring af lov om Grønlands landsråd og kommunalbestyrelser m. v.

Valgt blev: *Lembourn, Jørgen Jensen, Hans Kjær, Ellen Strange Petersen, Holger Hansen, Eva Ree, Henry Sørensen, Svend Hangaard, Kirkegaard, Rosing, Ove Hansen, Knud Hertling, Carl P. Jensen, Egon Jensen, Søren B. Jørgensen, Ejner Nielsen og Gunhild Due.*

Formanden: Der er ikke mere på dagsordenen.

Medlem af folketinget J. O. Krag har meddelt mig, at han ønsker til statsministeren at stille følgende forespørgsel:

„Hvad agter regeringen at foretage for at modvirke de urimelige virkninger af regeringens økonomiske politik?“

Medlem af folketinget Arne Christiansen har meddelt mig, at han ønsker til finansministeren at stille følgende spørgsmål:

„Vil ministeren tage skridt til at forhindre, at medlemmer af hjemmeværnet fortsat beskattes af tjenestekørsel i firmavogn eller vogn, der bruges dels erhvervsmæssigt og dels privat?“

Medlem af folketinget Asger Jensen har meddelt mig, at han ønsker til finansministeren at stille følgende spørgsmål:

„Hvad vil ministeren foretage sig i anledning af, at visse folkepensionister er blevet ringere stillet ved overgangen til kildeskat?“

Disse spørgsmål vil blive optaget på dagsordenen for tingets spørgetid onsdag den 4. februar.

Folketingets næste møde afholdes i morgen, onsdag den 28. januar, kl. 13 med følgende dagsorden:

1) *Spørgsmål til ministrene.*

2) *Spørgsmål om fremme af forespørgsel til statsministeren af Krog Hansen m. fl.*

3) *Spørgsmål om fremme af forespørgsel til statsministeren af J. O. Krag.*

4) *Første behandling af:*

Forslag til lov om erstatning for tab som følge af ringbakteriose i kartofler.

5) *Første behandling af:*

Forslag til lov om finansiering af grundforbedring og vandløbsregulering.

6) *Første behandling af:*

Forslag til lov om ændring af lov om udførsel af mælkekonserves m. m.

7) *Første behandling af:*

Forslag til lov om udlån til sammenlægning, supplerung samt oprettelse af jordbrug m. m.

8) *Første behandling af:*

Forslag til lov om udlån til arbejderboliger på landet.

9) *Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående:*

Forslag til lov om opførelse af et lægevidenskabeligt institutkompleks (Panum-instituttet) ved Københavns universitet.

10) *Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående:*

Forslag til lov om uddannelsesstøtte og
Forslag til lov om støtte til uddannelse
[af Kjær Rasmussen og Sigsgaard].

Mødet hævet kl. 17.01.